МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ

БУКВАЛІЗМИ В ПЕРЕКЛАДІ: СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

до практичних занять та самостійної роботи
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 035 Філологія спеціалізації 035.041 Германські
мови та літератури (переклад включно), перша – англійська,
освітньої програми "Переклад з англійської мови та другої
іноземної українською"

ОДЕСА
Букаєв Вадим Вікторович
2023

УДК 811.111'25'271.14 (076)
Б906

Укладачі:
О. П. Матузкова, д-р. філол. наук, професор, професор кафедри теорії та практики перекладу ОНУ імені І. І. Мечникова;
О. В. Коваленко, канд. філол. наук, доц. кафедри теорії та практики перекладу ОНУ імені І. І. Мечникова.

Рецензенти:
Н. О. Бігунова, д-р філол. наук, проф., завідувач кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови ОНУ імені І. І. Мечникова;
М. Д. Маринашвілі, канд. філол. наук, доц., завідувач кафедри французької філології ОНУ імені І. І. Мечникова.

Рекомендовано до друку вченою радою
факультету романо-германської філології ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 4 від 21.11.2023 р.

Б906 **Буквалізми** у перекладі: стратегії подолання : метод. посібник до практичних занять та самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 035 Філологія спеціалізації 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська, ОП Переклад з англійської мови та другої іноземної українською / уклад. О. П. Матузкова, О. В. Коваленко. Одеса : видавець Букаєв Вадим Васильович, 2023. 64 с.

Методичні посібник до практичних занять та самостійної роботи містять рекомендації, інструкції, поради для виконання практичних завдань та самостійних робіт. Він також може бути корисним для широкого кола осіб, які удосконалюють свої навички в галузі теорії та практики перекладу та знання англійської мови.

УДК 811.111'25'271.14 (076)

© Букаєв Вадим Вікторович, 2023

ПЕРЕДМОВА

Цей методичний посібник розроблено спеціально для викладачів та студентів-бакалаврів, що навчаються за ОП «Переклад з англійської мови та другої іноземної українською» в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова.

Матеріали посібника спрямовані на формування у студентів теоретичних знань та вироблення практичних навичок подолання буквалізмів, які виникають в результаті інтерферентного впливу оригінального тексту.

Правильний переклад – це результат не тільки досконалого володіння мовами, але і, насамперед, знання законів теорії та практики перекладу, що дозволяє виробити вірну стратегію перекладу. Вміле дотримання таких «законів» і відрізняє професійний переклад від адекватного або навчального. Під час пошуку перекладацьких рішень і виборі оптимального варіанту професійний перекладач повинен чітко знати вимоги, що висуваються до його/ її перекладацької діяльності й до тексту перекладу. Водночас він/ вона керуються насамперед теоретично обґрунтованими аргументами, відпрацьованими практичними навичками й потім уже покладаються на свою інтуїцію. Уміння знаходити й застосовувати на практиці такі аргументи передбачає наявність певної теоретико-методологічної бази.

Основною метою представленого методичного посібника є формування загальних та фахових компетентностей у студентів, поглиблення їхньої теоретичної бази та вироблення стратегій подолання буквалізмів у перекладі.

Посібник розроблено у відповідності з вимогами робочої програми з вибіркової дисципліни «Буквалізми в перекладі: стратегії подолання» для здобувачів першого освітнього ступеню «Бакалавр» в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова. Навчальна дисципліна «Буквалізми у перекладі: стратегії подолання» входить до циклу перекладознавчих дисциплін, що формують перекладацьку базу студентів. Ця програма становить собою стислий курс особливостей подолання перекладацької інтерференції, результатом якої є буквалізми. У цьому курсі викладені основні фактори появи буквалізмів, а також типи та підтипи буквалізмів. Крім того увагу приділено різниці між буквальним перекладом, буквалізмом та калькуванням, стратегіям боротьбі з буквалізмом. Повний курс з цієї дисципліни розрахований на 90 академічних годин та триває один семестр навчання.

Практичні вправи з практикумів вимагають від здобувачів не просто запам’ятати та відтворити подану теорію в темах, а й проаналізувати та критично оцінити можливість її застосування в кожному окремому випадку. Відповідно до вимог програми, деякі завдання розраховані на самостійну роботу, зокрема систематизацію додаткових теоретичних джерел, критичне осмислення пропонованих для аналізу прикладів тощо.

Наприкінці представленого методичного посібника міститься список використаних джерел.

Цей посібник – плід більш ніж двадцятирічного досвіду викладання теорії і практики перекладу у вищій школі. Сподіваємося, що він виявиться корисним для майбутніх перекладачів, а також для широкого кола спеціалістів, які мають відношення до перекладацької діяльності та прагнуть бути в курсі сучасних тенденцій у сферах їхньої спеціалізації, а також усім тим, хто цікавиться перекладом та практичним вивченням мов.

ТЕМА 1
Інтерференція і переклад

Інтерференцією у перекладознавстві називають перенесення особливостей рідної мови на іноземну мову, що вивчається, і навпаки. Інтерференція може стосуватися будь-якого рівня взаємодії мов: фонологічного, морфологічного, лексико-семантичного, граматичного, синтаксичного та стилістичного.

Переклад є фактом **свідомої** протидії інтерференції, перекладач повинен свідомо придушувати спроби прояву системи рідної мови що у цей час перебуває в пасивному стані.

Існує лише два способи перекладу, якщо під способом розуміти психологічну операцію тобто спосіб дії для переходу з однієї мови на іншу. Перший спосіб перекладу самоочевидний: перекладач-початківець замінює кожне слово або словосполучення вихідної мови словом або словосполученням мови перекладу. Такий переклад від знака (слова) однієї мови до знака іншої мови називається **знаковим способом** перекладу і здебільшого призводить до буквалізмів.

Смисловий спосіб перекладу свідчить про певну майстерність перекладача. При смисловому способі потрібно спочатку усвідомити думку, що міститься у висловлюванні, а потім висловити її за нормами мови перекладу. Під нормою мови розуміють прийняте в мовленні вживання мовних засобів. Так, в українській нормі кажуть «Він – студент», тоді як в англійській обов'язково наявна зв'язка *є*: «Він є студент» – *He is a student*. Українською говорять «Я один», а англійською «я є у самого себе» – *I am by myself / Living on my own*. Англійською говорять *to pull one's leg*, а українською *обвести навколо пальця, водити за ніс*.

До оптимального варіанту перекладу перекладач йде шляхом добору та відсіювання варіантів, що його задовольняють, методом «спроб і помилок». При цьому перекладач доходить вірного перекладу через «заперечення», тобто крізь трансформацію буквального перекладу, хоча б у неявній формі присутнього в його свідомості. Як проміжний продукт перекладацького процесу, буквалізми з'являються у випадках, коли з певних причин перестають працювати механізми відшліфування перекладу і на виході з'являються незавершені вироби.

Отже, будь-який переклад завжди починається з буквальної підстановки і ваше основне завдання – шляхом трансформації чи коригування буквального перекладу (там, де це необхідно) навчитися віднаходити оптимальний варіант, поступово долаючи інтерферентний вплив ІТ.

Будь-які спроби перекласти буквально той чи інший текст або відрізок тексту призводить якщо не до повної незрозумілості цього тексту, то принаймні до важкості і неясності. Це те, що може бути названо «перекладним стилем» або, як іноді кажуть, «перекладацькою мовою», канцеляритом.

ПРАКТИКУМ 1
Перекладна інтерференція: іноземщина та канцелярит

Слова та фрази, що передають почуття героїв дуже часто зазнають інтерференції, що збіднює і спотворює їхню виразність у перекладному тексті.

Тому перекладачеві слід всіляко уникати в перекладі слів-канцеляритів, знаходити просту заміну, особливо, коли йдеться про почуття героїв, тому що не можна передати почуття сухою мовою протоколу, наприклад:

Переді мною постає ***проблема.***
Це був мій останній ***шанс.***
У цей фатальний ***момент.***
Вона почала ***аналізувати ситуацію.***

На мене очікує важке ***завдання****.*
Це була моя остання ***надія.***
У цю фатальну ***хвилину.***
Вона ***оцінила / зважила / обдумала обстановку / становище****.*

Вправа 1. *Відредагуйте нижченаведені перекладні речення, уникаючи інтерференції:*

1. Хвилюючись, він втратив *контроль* над собою.
2. Він раптом знову загорівся *оптимізмом* (Once more he was optimistic).
3. Внутрішній монолог героїні: Він на все дивиться занадто *песимістично.*
4. Він відчув глибоку *депресію* (depression).
5. Жінка у скрутну хвилину: Небагатьма словами вона *резюмувала* те, що лежало в неї на душі.
6. Тепер, озброєна коханням, вона чудово бачила всі спокуси та *альтернативи*. *Інтуїція* підказувала їй…
7. Каже старий: Але з роками ці мої *імпульси* втратили силу.
8. Він діяв, підкоряючись раптовому *імпульсу.*
9. З розмови сестри з братом про старого батька: Все ж таки нам слід ставитися до нього *максимально* поблажливо.
10. Він намагався переробити *максимум* справ за *мінімальний* час.
11. Мати обожнювала новонародженого сина: мабуть, він був для неї *компенсацією* за всі втрати.
12. Поговорити з ним було єдиною *компенсацією*.

13. Молода жінка шукає вихід зі складної трагічної плутанини особистих стосунків: Вона прокинулася, лежала і думала підвищено *інтенсивно,* як завжди буває зранку.
14. *Сенс* всього, що сталося, дійшов до нього завдяки *інтуїтивному* проблиску.
15. Діти прийняли це з *ентузіазмом*.

Особливу увагу при передачі почуттів героїв слід приділити таким словам як **nervous, nerve, to nerve,** які часто перекладаються буквально.

nervous :

- ***нервовий, знервований*** (в основному в анатомічному та медичному мовленні);
- ***боязкий, зі слабими нервами, тривожний;***
- ***нервуючий, що діє на нерви, неприємний;***
- ***нестійкий, нестабільний, мінливий.***

nerve:

- ***нерв, нервова система, нерви, нервозність;***
- ***присутність духу, мужність, холоднокровність;***
- ***сила, енергія;***
- ***хворе, чутливе місце;***
- ***дратівливе запитання;***
- ***зачепити за живе (****to hit the nerve****).***

to nerve:

- ***надавати сил, мужності, рішучості.***

Вправа 2*. Відредагуйте нижчезазначені перекладені речення:*

1. Людина слухала птахів, комах, *нервове* шарудіння соснових голок.
2. Це був *нервовий момент* для всіх нас (It was a nervous moment for us all).
3. Мене *нервує* твоя постійна музика з телефону.
4. Він ходив з кутка в куток і *нервово* стукав пальцями по столу.
5. Вона так *нервувала*.
6. Його *нерви* не витримали.
7. Ніхто б не подумав, що він міг так розпустити свої *нерви* (that he had not be able to trust his nerve).
8. Він почав *нервувати* (His nerve began to fail him).

9. Вона *рознервувалась* перед виконанням цього завдання (She nerved herself to this task).
10. Щоб виконати це завдання, ви повинні напружити *нерви*.

Вправа 3. *Перекладіть, долаючи інтерферентний вплив вихідного тексту:*

1. Don't *be nervous*.
2. She was *nervous* at the *idea*…
3.He *felt nervous* about the future.
4.The wife *felt nervous* over her husband's absence.
5.Clair *was nervous* of every telephone ring.
6.The child *was nervous* of the big dog.
7.You *make me nervous* with your stories of how hard the exam is.
8.Bill was *a man of nerve*.
9. When she saw him she *lost her nerve*.
10.The students must *strain every nerve* to pass the exam.
11.I *hit the nerve* when I mentioned her dead mother.
12.She *nerved herself* to this consecutive translation.
13.He *has nerved himself*.
14. She cannot *nerve herself* to accepting his offer.

Навіть якщо іноземне слово не позначає емоційний стан або не спотворює почуття, здебільшого воно не потрібне, навіть шкідливе оскільки надає побутовій, ліричній або трагічній прозі офіційного, канцелярського забарвлення, затьмарює думку, призводить до стилістичних розбіжностей і до прямих помилок.

Вправа 4. *Відредагуйте перекладні речення, уникаючи інтерференції:*

1. Люди, які вціліли після катастрофи: Вони усвідомлювали, що їм залишається лише одна *альтернатива*: померти від голоду або розділити долю тих, хто пішов.
2. Весілля справили *конфіденційно*.
3. У звичайній життєвій розмові: Я тебе не *критикую*.
4. Два голоси *кореспондували* один одному.

5. Після смерті батька всі брати та сестри Леонардо да Вінчі вступили в *коаліцію*, щоб позбавити його – незаконнонародженого – спадщини.
6. Припиніть вашу *аргументацію*! (No arguments!)
7. Сім'я, що *ґрунтується* на зажерливості.
8. Людина *домінує*.
9. Людина *монополізує*.
10. Описи ці *істинні та універсальні* .
11. Він оминув мовчанням *абсолютно* нетиповий *епізод*.
12. Вона підтримувала з ним постійний *контакт*.
13. Тепер він зробить все можливе, щоб *реабілітуватися*.
14. Він отримав *дезорієнтуючі* відомості (He was *disorientated*).
15. Він мене *дезорієнтував*.
16. Вчитель переможно глянув на слухачів над *архаїчними (archaic)* окулярами.
17. Вона не подякувала мені за поради, ніяк не *прокоментувала* їх.
18. Звичайна життєва розмова: Я не вступатиму з тобою в *дискусію*!
19. Він був *компетентним*.

ТЕМА 2

Буквалізм і буквальний переклад: визначення та фактори появи

Термін **буквалізм** у сучасному перекладознавстві визначається чотирма значеннями:

1. Перекладна помилка, що є результатом відповідності формальних чи семантичних компонентів двох мов.

2. Створення хибних знакових зв'язків між двома мовами на підставі формальних чи семантичних зв’язків.

3. Хибне розуміння точності, рабське копіювання іншомовних особливостей, що призводить до порушення норм мови, якою здійснюється переклад, або до спотворення сенсу, а здебільшого до того й іншого разом.

4. Помилка перекладача, яка полягає у передачі формальних або семантичних компонентів слова, словосполучення чи фрази на шкоду змісту чи інформації про структуру.

Як бачимо, всі значення цього слова негативні, та й саме слово з далеко не позитивним суфіксом -*ізм* додає негативного забарвлення. Так, сьогодні ставлення до буквалізмів у теорії перекладу негативне.

Термін **буквальний переклад** визначається у сучасній теорії перекладу кількома значеннями:

1. Еквівалентність лише на рівні мовних знаків, не враховуючи інформації, що передається на інших рівнях змісту.

2. Переклад, здійснюваний на більш низькому рівні, ніж той, що необхідний для передачі постійного плану змісту за дотримання норм МП.

3. Це неправильне розуміння тексту оригіналу або незнання рідної та/або іноземної мови, нерозуміння теорії та техніки перекладу.

4. Буквальне копіювання – це порушення точності перекладу.

5. Відтворення у перекладному тексті формальних та/або семантичних компонентів вихідного тексту.

6. Збереження формальних та семантичних компонентів оригіналу та передача їх іншою мовою.

Зупинимося на понятті **калька**, яке часто плутають з **буквалізмом**.

Калька – особлива форма ***запозичення*** шляхом дослівного перекладу. Це слова або словосполучення, створені із мовного матеріалу мови перекладу під впливом морфологічної структури іноземного слова чи словосполучення. Калька може бути повною, коли відтворюються всі елементи оригіналу у відповідній формі: *good neighbourly relations – добросусідські відносини*; або частковою, коли спостерігаються деякі розбіжності у формі: *war effort - воєнні зусилля* (однина – множина).

Калькування (як повне, так і неповне) часто зустрічається при перекладі термінів та термінологічних висловів, а також фразеологічних зворотів, у т.ч. приказок і прислів'їв: *the air-lift – повітряний міст*; *better late than never – краще пізно, ніж ніколи*. Калькування – один із шляхів збагачення словника мови, оскільки вона, на відміну від буквалізму, не порушує мовних норм.

Чинники, що зумовлюють буквалізм

Першим чинником появи буквалізмів є **переосмислення слова у процесі історичного розвитку**.

Ще один чинник появи буквалізмів – у процесі історичного розвитку **лексичне значення того чи іншого слова може розширюватися, або звужуватися**. Іноді значення слова може залишатися незмінним, проте може змінюватися його *конотативне значення*.

Наступний чинник виникнення буквалізмів проявляється у **зміні значення слова під час запозичення**. Слова звичайно запозичуються для того, щоб назвати нове поняття. Нерідко це нове поняття виникає з неосновного значення запозиченого терміна. Оскільки слова в розмовній мові, як правило, є полісемантичними, то й запозичення не є винятком. Потрапивши в іншу мову в якомусь одному значенні, запозичені слова з часом набувають нових і нових значень, які вже не є міжнародними.

Одним із чинників, що впливають на вибір варіанта перекладу є **предметна обстановка** (предметна ситуація – за В. Гаком). Під предметною обстановкою розуміється *час і місце*, до якого відноситься висловлювання.

Вирішальну роль у процесі пошуку правильного варіанту відіграє **прагматичний чинник**.

Загалом робота перекладача над текстом характеризується поступовим доланням буквалізмів у зв'язку з більш глибоким проникненням у семантику та прагматику тексту. Тут виявляється характерний для перекладу метод спроб і помилок. Можливості його застосування залежать від **чинника часу.** Саме через це він найповніше проявляється у письмовому перекладі і наявний лише у редукованому вигляді у синхронному перекладі, який вимагає миттєвих рішень.

Не останнє місце в нашому списку факторів посідає **суб'єктивний фактор – бездумність, неуважність і відсутність тактовності у перекладача**.

ПРАКТИКУМ 2
Слова-паразити у перекладі

1.**moment – мить, миттєвість, хвилина, час**:

A moment ago	*щойно;*
Go this very moment	*вирушай негайно/одразу ж;*
In a moment	*за хвилину/зараз;*
In one's spare moments	*у вільний час.*

Вправа 1. *Виправте речення, уникаючи буквалізмів:*

1. Ніколи я не намагався цього *аналізувати*, просто констатував той факт, що не все добре.
2. Цей *факт* може здивувати вас, враховуючи той *факт*, що багато травм пов'язані з невеликим пошкодженням тканин.
3. Ми часто забуваємо про цей, здавалося б, простий і очевидний *факт*.
4. Дивна *річ*, як вона змінюється.
5. З ним і потім бували такі *речі*.
6. Старий думає про смерть: Одна *річ* засмучувала його напередодні кінця.
7. Але у своїх розрахунках вони забули про одну дуже важливу *річ*, а саме...
8. У *момент*, коли проб'є годинник.
9. З того *моменту*, як ми познайомились.
10. Бувають такі *моменти*, коли стихія вимагає від людини кмітливості та *моментальних* рішень.
11. Але *апогею* вечір сягнув у той *момент*, коли ...
12. У той *момент,* коли я його побачила.

2. **chance – випадковість, випадок, можливість, зручний випадок, щасливий випадок, удача, щастя, ймовірність, можливість** тощо:

unexpected chance	*несподіваний випадок*
by a lucky chance	*завдяки щасливому випадку*
a chance to do smth	*зручний випадок / можливість зробити щось*
there is a chance of success	*сподіваюсь на успіх*
chances are against him	*усе проти нього*

3. **situation – ситуація, обстановка, становище, стан**, а іноді й зовсім опускається:

financial / international / strategical situation	*фінансове, міжнародне, стратегічне становище*
price situation	*рівень цін*
the situation at the front	*становище на фронті*
to be in a dangerous / awkward situation	*бути в небезпечному / незручному становищі*

4. **absolute – повний, досконалий, безумовний, абсолютний, необмежений, дійсний, безперечний** за винятком складових термінів. В них буквальний переклад цього слова – єдино вірний:

Absolute indifference	*цілковита байдужість*
Absolute beauty	*досконала / ідеальна краса*
Absolute trust	*повна / абсолютна довіра*
Absolute power	*необмежена влада*
Absolute monarchy	*абсолютна монархія*
Absolute fact	*справжній / безперечний факт*

Absolutely – цілком, безперечно, дійсно, безсумнівно, а в деяких випадках просто опускається.

Вправа 2. *Виправте речення з буквалізмами:*

1. Найменший *шанс* кращий за повну відсутність надії.
2.Не варто упускати *шанс*.
3. Мені випав *шанс.*
4. Нарешті я отримав *шанс* розповісти про свої пригоди.
5. У нас мало *шансів* на перемогу.
6. Є *шанс,* що він допоможе вам (There's just a *chance* that he'll help you).
7. Такий *шанс* трапляється тільки раз у житті (It is the *chance* of a lifetime).
8. Є *шанс,* що він вже почув цю новину (The *chances* are he's already heard the news).
9. Що сталося б з людиною в *аналогічній ситуації*?
10. Таку *ситуацию* нелегко розплутати.
11. У такій жахливій *ситуації* .
12. *Ситуація* не залишала мені вибору.
13. Таким був *підсумок* тверезого *аналізу ситуації кореспондентом.*

Вправа 3. *Перекладіть, звертаючи увагу на вірний переклад вищевивчених слів:*

1.Another *thing* that scares me is time.
2.And there is another *thing* on my wish list.
3.It was a *chance* that they met on the road.
4.Give me another *chance!*
5.There was no *chance* of success.
6.All c*hances* were against her.
7.I hope that we have another *chance* to fight him again.
8.Let me know how the *situation* stands.
9.They discussed Cambodia's human rights *situation.*
10.This vase is an a*bsolute* beauty.
11.She said it with an air of *absolute* indifference.
12.He had an *absolute* proof of Mark's treachery.
13.He refused *absolutely*.
14.She is *absolutely* wrong.
15.This is *absolutely* the newest *thing* in music.
16.I came the *moment* I heard about it .
17.He will be back in a *moment.*
18.It was all done in a *moment.*
19.He may return at any *moment.*

Вправа 4. *Виправте речення, долаючи перекладацьку інтерференцію:*

1. Це повний *контраст* з тим, що було.
2. Він навів переконливі *аргументи.*
3. Джордж опинився в *центрі* подій.
4. Вони звикли триматися *ізольовано.*
5. Він став ізольованим від усіх.
6. Вона зробила *паузу.*
7. Сталася *пауза.*
8. Після нетривалої *паузи* він сказав.
9. Рут сердито *відреагувала.*
10.Вона командує *ситуацією.*
11.Я *моментально* заснув.
12.Я дочекався зручного *моменту.*
13.Саме в цей *момент* постукали в двері.
14.На цей *момент* мені це не необхідно.
15.*Момент* обрано напрочуд вдало.
16.Джун *мобілізувала* усі сили.
17.Пантера *атакувала* дівчину.
18.Ця хитрість мала *позитивні результати.*
19.Його зусилля були *безрезультатними.*

20.Це мало несподіваний *ефект.*
21.Чудо мало тільки тимчасовий *ефект.*
22.*Нагородою* за хвилювання йому були *регулярні* бесіди з другом.
23.Он був змучений *морально й фізично.*
24.Без будь-яких *інцидентів* він долетів до місця призначення.
25.Вони можуть *детально* відповісти на всі ваші запитання.
26.*Інстинктивно* вона сахнулась.
27.Особливий *інстинкт* підказував їй.
28.Він зробив це *інтуїтивно,* ніби підкоряючись внутрішньому голосу.
29.Просто подумала, ти зможеш сказати *об'єктивно.*
30.Тому *об'єктивно* краще покупати нову машину.
31.Я не можу це *ігнорувати.*

ТЕМА 3
Типологія буквалізмів. Етимологічні буквалізми

Вчені намагаються типологізувати буквалізми. Ми пропонуємо усі буквалізми ділити на **етимологічні, лексичні (лексико-семантичні, лексико-сполучні та лексико-фразеологічні), граматичні, синтаксичні та стилістичні**. Розглянемо їх докладніше і почнемо з першого типу.

1. Етимологічний тип. Його причина – зовнішня схожість іноземних та українських слів, подібність графічна чи фонетична. Проте зовнішня схожість не завжди означає ідентичність чи навіть близькість значення.

Такі слова, подібні за написанням або звучанням, прийнято називати **«хибними друзями перекладача» (ХДП)**. До категорії ХДП належать і **псевдоінтернаціональні слова**.

Термін **ХДП** в сучасної теорії перекладу визначається чотирма значеннями:

1. Слово або вислів, що повністю або частково збігається за звуковою або графічною формою з іншомовним словом, але має інше значення (або інші значення) за певної смислової близькості;

2. Семантичні різні, але однакові за зовнішньою формою лексичні одиниці порівнюваних мов;

3. Семантично різнорідна категорія слів, що містить *інтернаціональну лексику* (міжмовні відносні синоніми, схожі за виглядом), *псевдоінтернаціональні слова* (міжмовні *омоніми*) та міжмовні *пароніми*;

4. Слова двох мов, що збігаються за формою, але мають різне значення.

Найважливішим і найпоширенішим випадком розбіжності значень у ХДП є розбіжність їх предметно-логічного змісту. При цьому можна виділити 4 види таких розбіжностей і, відповідно, **4 підтипи етимологічних буквалізмів:**

1. Англійське багатозначне слово збігається з українським не у всіх значеннях, а лише в одному-двох.

2. Українське слово має значення, відсутні у англійського слова.

3. І в українського, і в англійського слова, крім однакових значень, наявні й свої значення.

4. Подібні за формою англійські та українські слова зовсім не мають спільних значень.

Розглянемо докладніше кожен із чотирьох підтипів.

1.1. **Англійське слово збігається з українським не в усіх значеннях, а лише в одному-двох.** Як правило, це про англійські слова з широкою семантикою, лише одне із значень яких аналогічне українському. Наприклад, іменник **record,** крім аналогічного *рекорд*, має десяток інших значень:

• ***Запис*** *(record management – діловодство, record of a patient – історія хвороби)*;

• ***реєстрація, облік*** *(to keep a record of road accidents – вести облік/реєстрацію нещасних випадків на дорогах, record of attendances – список/реєстрація присутніх)*;

• ***протокол, офіційний документ, архів*** *(public records – судові протоколи, abstract of record – витяг з протоколу, record of evidence – протокол допиту свідків, the records of the Foreign Office – архів міністерства закордонних справ)*;

• ***факти про когось, характеристика, репутація*** *(to have a good records – мати гарну репутацію)*;

• ***рекорд***;

• ***звукозапис, платівка*** *(sound record – фонограма)*;

• ***історична пам'ятка*** (про статую, картину тощо) *(the records of the past – пам'ятники минулого, the records of the medieval life in the British Museum – середньовічні експонати у Британському музеї).*

П. Палажченко дає дві поради як усним, так і письмовим перекладачам. По-перше, прочитайте у тлумачних словниках словникову статтю слова **record**, щоб зрозуміти основні значення цього слова – це допоможе у виборі контекстуальних варіантів. По-друге, намагайтеся уникати зайвих іменників у перекладі. Дієслово або прикметник допоможуть набагато швидше:

Under previous government, Tory and Labour alike, ***the record*** *of the British ministers has mostly been poor.*	*...англійські міністри* ***погано показали себе*** */ нічим не відзначилися.*
All the principals in our latest scandal have spent a lot of time trying to improve the picture of themselves that's ***in the record.***	*Усі головні дійові особи нашого останнього скандалу витратили багато часу на те, щоб підрихтувати свій вигляд,* ***заснований на відомих фактах****.*

Дуже часто в нашій пресі з'являється слово-букалізм **практично**: *Внаслідок землетрусу це місто практично повністю зруйноване*. На жаль, такі горе-перекладачі не враховують значення англійського слова **practically,** яке найбільш поширене в англо-американській пресі ***– майже.***

Слова **nation, national** крім значень ***нація, національний*** здебільшого вживаються у значеннях ***народ, країна, держава; державний, народний, всенародний, загальний*****:**

Peace-loving nations – миролюбні країни
National anthem – державний гімн
National spirit – дух народу
National economy – народне господарство
National debt – державний борг
National elections – загальні вибори
National roads – державні дороги
National defence – оборона країни
National defence forces – збройні сили держави

1.2. **Українське слово має значення, відсутні в англійського слова.** Слово **аудиторія** має два значення: 1) ***приміщення для занять*** та 2) ***люди, які слухають виступ***. Слово **auditorium** в англійській мові вживається лише на позначення приміщення. Для другого значення українського слова аудиторія вживається англійське слово **audience.**

Українське слово **балет** означає мистецтво театрального танцю та театральну виставу, що складається з танців та мімічних рухів, які супроводжуються музикою. Тому українською мовою можливі словосполучення *класичний балет*, *сучасний балет*. Англійське слово **ballet** позначає не будь-який балет, а тільки класичний. Ця різниця вимагає від перекладача специфічних рішень у кожному конкретному випадку.

Англійське слово **variant** означає ***варіант*****,** тобто ***видозміна, різновид***. Українське слово **варіант** має більше значень:

• *версія* (варіант перекладу – ***version*** (якщо йдеться про цілий текст), ***translation, way of translation*** (якщо йдеться про окреме слово або словосполучення), наприклад:

Вдалося виявити тільки початковий ***варіант*** *"корони".*	*It was possible to find only the original* ***version*** *of the "crown".*
Існує вуличний ***варіант*** *велосипеда для інвалідів.*	*There is a street* ***version*** *of the bicycle for the disabled.*

• *можливість –* ***option, alternative, possibility, way.*** Наприклад:

Також можливий ***варіант*** *вибору автоматичної програми*	*In addition, there is the* ***option*** *of automatic protocol selection.*
Припустимо, інвестор вибрав перший ***варіант****.*	*The investor is likely to choose the first* ***option.***

1.3. **І в української, і в англійської слів, крім значень, що збігаються, є свої значення.** Наприклад, слово **кореспонденція,** крім спільного з англійським словом ***correspondence*** значення ***лист*** (*business correspondence – комерційна кореспонденція/листування*), має значення ***допис про поточні події в газеті*****,** якого немає в англійського слова. У свою чергу, англійське слово **correspondence** має значення, відсутні в українського слова:

• ***відповідність:*** *correspondence between sound and phonetic symbol* – відповідність між звуком і фонетичним знаком;

• ***співвідношення, аналогія:*** *to study the correspondence of words in different languages – займатися зіставним аналізом слів у різних мовах*.

Слово **технологія** та англійське слово **technology** також є ХДП, оскільки українське слово, окрім спільного з англійським значенням *сукупність технічних досягнень*, має значення, яких немає в англійського слова:

- у значенні *правила виробництва* перекладається англійською як ***production / manufacturing processes / methods / practices / techniques*** (*технологічне обладнання – process equipment; порушення технології виробництва – breach of manufacturing techniques; сучасні промислові технології – advanced industrial processes; передова технологія – best practices*);
- у значенні *прийоми, способи досягнення результату* слово *технологія/ї* перекладається як ***techniques of*** або навіть у негативному контексті ***tricks*****:** *виборчі / політичні технології – electoral / political techniques, брудні технології – dirty tricks*.

У свою чергу, англійське слово **technology** також має значення, відмінні від українського слова, що важливо враховувати при перекладі:

• ***техніка, технічні та прикладні науки***: *computer / military / medical technology – комп'ютерна, медична, військова техніка; school of technoliogy – технічне училище; the application of new technologies – застосування нової техніки;*

• ***наукова апаратура:*** *aerial and satellite technologies – наукова апаратура, яка встановлюється на літаках та супутниках;*

• ***спеціальні прийоми, техніка:*** *the technologies of repression has become more refined.*

Зазначимо, що широковживане в нашому медіадискурсі слово **техногенне** викликає труднощі при перекладі, оскільки в англійській мові немає слова *technogenic*. Здебільшого

працюють такі варіанти як ***industrial accidents, technology-related/-centered disasters, man-made disasters*****:** вислів *техногенна катастрофа* найкраще перекласти як *technology centered / based disaster.*

1.4. Менш частими є випадки, коли **схожі за формою англійські та українські слова зовсім не мають спільного значення**, як, наприклад, ***magazine – журнал; complexion – колір обличчя***, а не *статура*; ***decade*** – не *декада*, **а *десять років***; ***compositor*** – не *композитор*, а ***набірник у друкарні***; ***division*** – не *дивізіон*, а ***поділ*****;** ***intelligence*** – не *інтелігенція*, а ***розум*****; *prospect*** – не *проспект*, а ***перспектива*****; *replica*** – не *репліка*, а ***копія*****; *angina – стенокардія***, а не *ангіна*; ***genial – добрий***, а не *геніальний*.

Загальновідомо, що слово **серіал** *(багатосерійний телевізійний фільм)* краще перекладати англійською **series.** Слово *serial* теж можна застосувати, але воно використовується рідше.

схема ,схематичний, схематично – diagram. У переносному значенні (деякий план, комбінація або щось шаблонне) – ***plan, outline, sketch, stereotyped pattern***: *гола схема – a simplistic blueprint, схематичний підхід – a simplistic approach, у схематичному вигляді – in simplified form.*

actual:

• ***справжній, фактичний, дійсно існуючий*** (*actual figures – реальні цифри*);

• ***поточний, сучасний*** (*actual position of affairs – фактичний / справжній / існуючий стан справ; actual president – нинішній президент*).

actuel:

- щось, що має місце в момент мовлення (*le monde actuel – сучасний світ*; *Al'epoque actuelle* – в нинішню епоху),
- сучасне, що відповідає духу епохи.

актуальний:

- ***дуже важливе для сьогодення, злободенне*** *(актуальна тема, актуальне питання)*: *Це не актуально –This is of little importance now / This is irrelevant*; *Актуальні міжнародні питання – International issues of little importance*; *Актуальність цієї проблеми викликана тим, що... – This problem is important today because…*

ПРАКТИКУМ 3

Етимологічні буквалізми 3.1

Вправа 1. *Повторіть значення слів, вивчених у лекції 3:*

record:

• ***Запис*** (*record management – діловодство, record of a patient – історія хвороби).*

• ***Реєстрація, облік*** (*to keep a record of road accidents – вести облік / реєстрацію нещасних випадків на дорогах, record of attendances – список / реєстрація присутніх).*

• ***Протокол, офіційний документ, архів*** (*public records - судові протоколи, abstract of record – выписка з протоколу, record of evidence – протокол допиту свідків, the records of the Foreign Office – архів міністерства закордонних справ);*

• ***факти про когось, характеристика, репутація*** (*to have a good records – мати гарну репутацію).*

• ***Рекорд.***

• ***Звукозапис, платівка*** (*sound record – фонограма*).

• ***Історична пам'ятка*** (про статую, картину тощо) (*the records of the past – пам'ятки минулого, the records of the medieval life in the British Museum – середньовічні експонати в Британському музеї).*

nation:

• ***нація, народ, народність***

• ***країна, держава;***

• ***народи світу*** *(the nations);*

national:

• ***національний***

• ***державний***

• ***народний***

• ***всенародний, всезагальний***

варіант:

• у значенні *версія (варіант перекладу* – ***version*** (якщо йдеться про цілий текст), ***translation, way of translation*** (щодо окремого слова або словосполучення);

• у значенні *можливість* – ***option, alternative, possibility, way.***

кореспонденція:

• ***лист***

• ***допис про поточні події в газеті***

correspondence:

• ***лист***

• ***відповідність;***

• ***співвідношення, аналоги***

practically:

• ***практично***

• ***фактично, на справді, по суті***

• ***майже***

технологія:

• у значенні *сукупність технічних досягнень* – ***technology***

• у значенні *правила виробництва* – ***production / manufacturing processes / methods / practices / techniques***

• у значенні *прийоми, способи досягнення результату* – ***techniques of*** або навіть у негативному контексті ***tricks***.

technology:

• ***технологія, технології;***

• ***техніка, технічні та прикладні науки;***

• ***наукова апаратура;***

• ***спеціальні прийоми, техніка.***

magazine – *журнал*;

complexion – *колір обличчя;*

decade – *десять років*;

compositor – *набірник у друкарні*;

division – *поділ;*

intelligence – *розум*;

prospect – *перспектива*;

replica – *копія;*

angina – *стенокардія;*

genial – *добрий;*

сериал *(багатосерійний телевізійний фільм) – series.*

схема:

• ***diagram;***

• ***plan, outline, sketch, stereotyped pattern****;*

actual:

• ***оригінальний, фактичний, той, що дійсно існує***

• ***поточний, сучасний***

актуальний – *дуже важливе для теперішнього часу, злободенний* (*актуальна тема, актуальне запитання*) – ***important, topical, urgent, pressing***.

Вправа 2. *Проаналізуйте переклад ХДП у нижченаведених реченнях:*

1. Under previous government, Tory and Labour alike, *the record* of the British ministers has mostly been poor.	…англійські міністри *проявили себе погано / нічим не вирізнялись.*
2. All the principals in our latest scandal have spent a lot of time trying to improve the picture of themselves that's *in the record*.	Усі головні дійові особи нашого останнього скандалу втратили безліч часу на те, щоб підправити свій вигляд, *заснований на відомих фактах*.
3. I can find no *record* of it.	Це ніде *не записано.*
4. The information we have *on record* is strictly confidential.	*Наш*і відомості надто конфіденційні.
5. There was no *record* of any man with those initials.	Людини з такими ініціалами ніде *немає*.

6. He has a clean *record*.	У нього бездоганне *минуле.*
7. Вдалося виявити лише початковий *варіант* «корони».	It was possible to find only the original *version* of the «crown».
8. Існує вуличний *варіант* велосипеда для інвалідів.	There is a street *version* of the bicycle for the disabled.
9. Також є *варіант* вибору автоматичної програми.	In addition, there is the *option* of automatic protocol selection.
10. Припустимо, що інвестор обрав перший *варіант*.	The investor is likely to choose the first *option*.
11. No *nation* considers such things today.	Жодна *нація* наразі не буде миритися з такими речами.
12. Every *nation* had its guarding angel.	У кожного *народу* є свій янгол-охоронець.
13. He said that he could eliminate the *national debt* in 8 years.	Він сказав, що зможе ліквідувати *державний борг* протягом 8 років.
14. However, *business correspondence* always lasted between them.	Проте, *ділове листування* між ними тривало завжди.
15. Насправді, *технологія* екстракції дуже важлива.	To tell you the truth, the excavation *technique* is very important.
16. Він намалював йому *схему* мережі.	He drew a wire *diagram*.
17. Інше *актуальне* сьогодні питання – щодо профспілок.	Another thing that is *relevant* today is the fact that trade agreements matter.
18. He is not really talking about *actual* personal freedom for people.	Насправді, він не говорить про *справжню* свободу для людей.
19. They must publicise the *actual* figures for migration flows.	Вони мають поширювати *реальні* цифри міграційних потоків.

Вправа 3. *Виправте перекладні буквалізми в нижченаведених реченнях:*

1. Через землетрус це місто *практично* повністю зруйновано.
2. У цієї авіалінії погані *рекорди* (This airline has a bad *record*).
3. Він *практично* зубожів (He was *practically* ruined).
4. Жодна *нація* не в змозі вести боротьбу с тероризмом наодинці. (No *nation* can fight terrorism unilaterally).
5. Усе це можна було б зробити і одночасно скоротити *національний борг.*
6. Тільки потрібно мати на увазі, що це була приватна *кореспонденція.*
7. The second step is to create original posts and research other *actual* content (Другий спосіб – створювати статті та інший *актуальний* контент).

8. Закриття *національних шляхів* на тривалий час може *спровокувати* подальші заворушення.
9. Звучить чудово, але *актуальні цифри* суперечать кожному слову.

Вправа 4. *Перекладіть слова і вислови уникаючи етимологічних буквалізмів, закриваючи одну з колонок:*

1. Peace-loving nations	миролюбні країни
2. National anthem	державний гімн
3. National spirit	дух народу
4. National economy	народне господарство
5. National debt	держаний борг
6. National elections	загальні вибори
7. National roads	державні шляхи / дороги
8. National defence	оборона країни
9. National defence forces	збройні сили держави
10. Аудиторія	auditorium, audience
11. Business correspondence	комерційна кореспонденція / листування
12. Correspondence between sound and phonetic symbol	відповідність між звуком і фонетичним знаком
13. Технологічне обладнання	process equipment
14. Порушення технології виробництва	breach of manufacturing techniques
15. Сучасні промислові технології	advanced industrial processes
16. Передова технологія	best practices
17. Виборчі / політичні технології	electoral / political techniques
18. рудні технології	dirty tricks
19. Computer / military / medical technology	комп'ютерна, медична, воєнна техніка
20. School of technoliogy	технічне училище
21. The application of new technologies	застосування нової техніки
22. Aerial and satellite technologies	наукова апаратура, що встановлена на літаках і супутниках
23. Magazine	журнал
24. Complexion	колір обличчя
25. Decade	десять років
26. Compositor	набірник у друкарні
27. Division	поділ
28. Intelligence	розум
29. Prospect	перспектива
30. Replica	копія
31. Angina	стенокардія
32. Genial	добрий

33. Гола схема	a simplistic blueprint
34. Схематичений підхід	a simplistic approach
35. У схематичному вигляді	in simplified form
36. Actual figures	реальні цифри
37. Actual position of affairs	фактичний / справжній / наявний стан справ
38. Actual president	теперішній президент
39. Це не актуально	This is of little importance now / This is irrelevant
40. Актуальні міжнародні питання	International issues of importance
41. Актуальність цієї проблеми викликана тим, що …	This problem is important today because,
42. Record management	діловодство
43. Record of a patient	історія хвороби
44. To keep a record of road accidents	вести облік / реєстрацію нещасних випадків на дорогах
45. Record of attendances	список / реєстрація присутніх
46. Public records	судові протоколи
47. Abstract of record	виписка з протоколу
48. Record of evidence	протокол допиту свідків
49. The records of the Foreign Office	архів міністерства зовнішніх справ
50. To have a good records	мати гарну репутацію
51. Sound record	фонограма
52. The records of the past	пам'ятки минулого / історичні пам'ятки
53. The records of the medieval life in the British Museum	середньовічні експонати Британського музею

Вправа 5. *Перекладіть нижченаведені речення, уникаючи буквалізмів:*

1. It was the biggest port in the *nation.*
2. Виявлено тільки скорочений *варіант* цього рукопису.
3. Існує більш зручний *варіант* візка для пенсіонерів.
4. Також можливо обрати *варіант* он-лайн словника для перекладу.
5. Державний секретар обрав перший *варіант* програми скорочення *державного боргу.*
6. Soon the students will study the *correspondences* of words in different languages.
7. His *record* of attendances is bad.
8. These *records* of the ancient Rome in the Museum of History are unique.

9. Practically speaking there is no more to be done.
10. He knew *practically* nothing about her.
11. Ukraine has its own *national anthem, national coats of arms and national flag.*
12. The USA *national debt* is 16 billion dollars.
13. National economy of Ukraine is *seriously* damaged in the course of war.
14. Business correspondence is practically always in English.
15. Письмова кореспонденція регулярно відкривається і читається урядом перед доставкою.
16. National elections will take place on Thursday.
17. Most of them are located around highways and major *national roads.*
18. In that context, special attention will be given to foreign affairs, *national defence*, finance and public security.
19. That force could subsequently be transformed into a *national defence force.*
20. Some observers believe *the actual figures* to be higher.

Етимологічні буквалізми 3.2

1. **Англійське слово збігається з українським не в усіх значеннях, а лише в одному-двох**.

To address:

- ***Надсилати*** (*to address a letter to smb – надсилати листа кому-небудь, to address a warning to somebody – надіслати попередження кому-небудь*);
- ***Звертатися до когось*** (*He addressed himself to the chairman. – Він звернувся до начальника*);
- ***Виступати*** (*to address a meeting – виступати з промовою на зборах / звернутись до слухачів*);
- ***Направляти сили або енергію на щось, братися / узятися за що-небудь, намагатися впоратись з чимось*** *(to address oneself to smth – братися за щось);*
- ***звертати увагу на, вирішувати питання, вжити заходів, торкатися питання щодо…***

Вправа 1*. Проаналізуйте переклад речень, звертаючи увагу на переклад дієслова to address:*

1. Were your words *addressed to* me or to him?	Ви *говорите* до мене або до нього?
2. He *addressed* oneself to the business of doing it.	Він *узявся за* цю справу.
3. He *addressed* himself to the main difficulty.	Він *намагався впоратись* з цими труднощами.
4. Japanese government officials are tying themselves in knots these *days addressing* that issue – or, sometimes, *not addressing* that issue.	Останнім часом японські офіційні представники *намагаються відповісти* на це болюче запитання, а іноді *знайти можливість не відповідати на нього.*
5. Domestic regulatory regimes *to address* climate change vary.	Внутрішні режими регулювання, що *спрямовані на вирішення проблеми* зміни клімату, відрізняються один від одного.
6. We are *addressing* the challenges/ difficult tasks of transition.	Ми *вирішуємо складні* завдання перехідного періоду.

Вправа 2. *Перекладіть речення з дієсловом to address:*

1. He *addressed* me to his chief.
2. How does one *address t*he governor?
3. Soldiers *address* officers as sir.
4. There are two questions on which I will *address* myself in this lecture.
5. His purpose was to force electorate to *address* his arguments about disarmament.
6. America needs to start *addressing* the very real problems still holding our economy back.
7. Yet present efforts *to address* consequences are inadequate.
8. The team of experienced engineers is ready to *address problems* of any complexity.

Agony, agonize, agonizing:

- ***мука, страждання, нестерпний душевний і физичний біль*** *(agony of despair – муки відчаю, in an agony of suspence – змучений невідомістю*);
- ***емоційне збудження, повний захват;***
- ***агонія, передсмертна агонія*** *(звич.множ.)*

Вправа 3. *Порівняйте оригінал і переклад, звертаючи увагу на переклад англійських слів agony, agonize, agonizingly:*

1. Wings shredded, unspeakable *agony* at your hands.	Крила відірвані, невимовна *агонія*, і все це на твоїх руках.
2. They eventually died in terrible *agony*, and their bodies were immediately cremated.	Зрештою, вони загинули в жахливих *муках*. І їх тіла були негайно кремовані.
3. There are signs that this long and agonizing *crisis* may finally be drawing to a close.	З'явилися ознаки того, що цю тривалу *болісну* кризу зрештою можна буде подолати.
4. Even the shortest of wars can seem *agonizingly* long for those parties involved.	Навіть найкоротша війна може здаватися *невимовно* тривалою для воюючих сторін.
5. You may struggle with handing in papers and *agonize* over projects at work.	Ви можете не впоратись з поданням документів і мучитись з проектами на роботі.

Вправа 4. *Перекладіть***:**

1. She was in an *agony* of doubt.
2. He suffered *agonies* of suspence.
3. Ruth was *in agony* of utter delight.
4. You can endlessly re-analyze and *agonize* over what you've decided.
5. We are not supposed to *agonize* and feel anxious and worry about details day to day.

extravagant

- ***екстравагантний, недоладний, безглуздий марнотратний*** *(extravagant tastes and habits – звички, що потребують значних витрат, extravagance of time – той, що марнує час*);
- ***непомірний*** *(про забаганки);*
- ***крайній*** *(про думку, переконання).*

liberal

- ***вільнодумний, з широкими поглядами, не зв'язаний із забобонами;***
- ***ліберальний, прогресивний, передовий***;
- ***щедрий, великодушний*** *(liberal in praise – щедрий на похвалу; to be a liberal giver – щедро давати, дарувати, жертвувати*);
- ***рясний, щедрий, багатий*** *(liberal helping – солідна порція; liberal gift – щедрий / багатий подарунок; liberal table – розкішний стіл / щира гостинність);*
- ***гуманітарний*** *(liberal education – гуманітарна освіта / широка загальна освіта; liberal arts – гуманітарні науки, в Америці – загальноосвітні предмети);*
- ***ліберальний, той, що складається з членів ліберальної партії*** *(the Liberal government – уряд лібералів);*
- ***вільний, небуквальний*** *(liberal interpretation / translation – вільне тлумачення / переклад).*

Вправа 5. *Порівняйте оригінал і переклад:*

1. Many of them have become legendary for their *extravagant* lifestyles or political influence.	Більшість з них отримали легендарну відомість завдяки своєму *екстравагантному* стилю життя або політичному впливу.
2. The magazines were *liberal with* their space for his articles.	У журналах *не шкодували* місця для його дописів.
3. John makes *liberal* provision for his family.	Джон *повністю* забезпечує свою сім'ю.
4. Literature is the subject of *liberal education* and its chief object is to develop human personality.	Література є предметом *гуманітарної освіти*, і її головна мета – розвиток людської особистості.
5. The western world was introduced to his works through the very *liberal translations* of Japanese versions of his poems.	Західний світ познайомився з його творчістю завдяки *вільним перекладам* японських версій його віршів.

Вправа 6. *Перекладіть, уникаючи етимологічних буквалізмів:*

1. She was *extravagant* in her admiration of her child.
2. She was always *liberal* in praise.
3. This young man is *liberal* of promises.
4. In addition the university decided to eliminate (закрити) its *liberal arts* college.
5. Admirers of Ukrainian are equally *liberal* with their praise.
6. We encourage (закликаємо) our students to fully engage in the process of *liberal education.*

social

- ***суспільний*** *(social order / system – суспільний лад, social unit – осередок суспільства, bad social behaviour – антигромадська поведінка, social standards – норми суспільного життя)*;
- ***компанійський, дружній*** *(social drinking – випивка в компанії / дружня пиятика, social visit – дружній візит, провідати знайомих);*
- ***товариський*** *(social character – товариська людина);*
- ***побутовий, що відноситься до повсякденного життя;***
- ***світський*** *(social reporter – репортер світської хроники, a column of social gossip – відділ світських новин);*
- *(біолог.)* ***соціальний, стайний, стадний*** *(social plants – рослини, що ростуть групами, social insects – соціальні комахи).*

Вправа 7. *Порівняйте оригінал і переклад, виправте буквалізми там, де це необхідно:*

1. He leads a very full *social* life.	Він *часто буває у товаристві*.
2. The established *social order* is flexible, allowing room for change and diversity.	Встановлений *соціальний порядок* є гнучким, що дає широку можливість для змін і різноманіття.
3. No *social* system can stand for long without a moral base.	Жодна *соціальна система* не може встояти, не спираючись на потужні моральні підвалини.
4. In his book, he writes that democracy thrives in countries where *social system* is supported by constitutional liberalism.	У своїй книзі він пише, що демократія процвітає в тих країнах, де *соціальна система* підтримується конституційним лібералізмом.
5. A large portion of college students engage in *social drinking*.	Значна частина студентів займаються *соціальною пиятикою*
6. Don't tell me this is a *social visit* .	Не кажи мені, що це *соціальний візит.*
7. I'm afraid this isn't just a social visit.	*Боюсь, це не просто дружній* візит.
8. Lilies are *social plants*.	Лілеї – це *соціальні рослини.*

Етимологічні буквалізми 3.3

2. **Українське слово має значення, що відсутнє у англійського слова**: **раціональний – rational***:*

rational - ***раціональний*** (*rational method – раціональний метод, rational explanation – раціональне / розумне пояснення*).

раціональний – e*fficient, reasonable, sustainable* *etc (раціональна технологія – efficient technology; раціональне рішення – reasonable / appropriate solution; раціональне використання – sustainable / efficient use; раціональна (економічна) політика – sound economic policy; раціональне керування – good governance / sustainable management; раціональне харчування – balanced diet / good nutrition).*

Вправа 1. *Виправте буквалізми у перекладі речень:*

1. Тоді легше бути прийняти *раціональне рішення* щодо зняття грошей.	Then it will be easier to make *a rational decision* about withdrawing money.
2. Вчені намагаються знайти *раціональне* пояснення релігійним чудесам.	Scientists are trying to find *a rational solution* of religious miracles.
3. Парк створений для збереження, відтворення і *раціонального користування* природними ландшафтами.	The park was created for conservation, restoration and *rational use* of natural landscapes.
4. До інших важливих факторів відносяться *раціональна економічна політика* та забезпечення правопорядку.	Other vital factors include *rational economic policies* and the rule of law.

5. Уряд вважає, що *раціональне управління* створює сприятливі умови для життя людей.	The government thinks that *rational management* provides the wellbeing of people good governance.

Вправа 2. *Перекладіть речення:*

1. Раціональне харчування перешкоджає (to hinder) розвитку хвороб.
2. Подивіться усі результати, а потім прийміть *раціональне рішення.*
3. Ми визнаємо важливість збереження і *раціонального використання* морського біорізноманіття (biodiversity) .
4. Раціональна економічна політика має швидко реагувати (to be responsive) на вимоги людей.
5. Раціональне харчування має позитивний вплив на лікування безсоння.
6. Він вірив, що хвороби мають фізичне і *раціональне пояснення.*

accurate – акуратний.

У цих слів є спільне значення: ***акуратний, ретельний, старанний***. Проте українське слово має й інші значення, що робить цю пару хибними друзями. Звернемо вашу увагу на переклад слова **акуратний** на англійську мову:

- *(точний) –* ***exact, punctual****;*
- *(ретельний) –* ***careful ,thorough;***
- *(старанний) –* ***painstaking****;*
- *(обережний) –* ***careful;***
- *(без помилок) –* ***neat.***

Вправа 3. *Виправте переклад речень, уникаючи буквалізмів:*

1. Дім чистий і *акуратний* , двір тихий і затишний.	The house is clean and *accurate*, the courtyard is quiet and cozy.
2. Творці ігор намагалися *акуратно* збалансувати персонажів.	The creators of the game tried to *accurately* balance the characters.
3. Ми від початку дуже акуратно підходили до цього питання.	We have given very *accurate* consideration to this point from the outset.
4. Цей процес складається з кількох етапів, кожний з яких вимагає *акуратності*.	This process involves many steps, each of which requires *accurate* consideration.
5. Ми маємо підходити до цього дуже *акуратно*.	We must take a very *accurate* approach.

6. Хочеться подякувати водієві за *акуратне* водіння. — I would like to thank the driver for *accurate* driving.
7. У неї дуже *акуратний* почерк. — She has very *accurate* handwriting.
4. Проблема *раціонального використання* сонячної енергії вирішується крізь *акуратне* проєктування будівель. — The problem of the most *rational use* of solar energy could be solved through accurate design of buildings.

Вправа 4. *Перекладіть:*

1. Необхідно *акуратно* видалити різноманітні компоненти двигуна (engine).
2. Потрібно діяти дуже *акуратно* .
3. Я би дуже *акуратно* працював з цією *схемою*.
4. Маємо більш *акуратно* підходити до цієї роботи.
5. У Тома дуже *акуратний* почерк.
6.Акуратне водіння запобігає (to prevent) аварії.
7. Усю процедуру необхідно робити більш *акуратно* .

3**. Українське і англійське слово окрім збігів мають і свої значення: піар – PR (public relations):**
піарник:

- ***public relations officer / expert*** (фахівець із зв'язків з громадськістю);
- ***image maker*** (фахівець із створення позитивного враження про політичного діяча);
- spin doctor (політичний маніпулятор, організатор передвиборчих кампаній).

чорний піар – ***a smear campaign***, ***black PR,***
піарити – ***to go out of one's way / to promote / to plug.***
PRs:

- ***Інформація про діяльність, реклама, пропаганда*** *(to do good PR for one's own town – рекламувати / пропагувати своє місто)*;
- ***Порозуміння між особою і суспільством, зв'язки з громадськістю*** *(to improve one's PR – налагодити взаємозв'язки з с публікою / з виборцями / пресою тощо)*;
- ***престиж, репутація, ім'я*** *(to maintain good PR – підтримувати репутацію)*;
- ***рекламна справа, техніка служби інформації***;
- ***рекламна агенція*** *(PR officer – співробітник рекламної агенції, агент з реклами, представник (кінозірки тощо)).*

Вправа 5. *Виправте переклад там, де це необхідно:*

1. Тут тільки *піар* і спекуляція на інваліді, більш нічого. — There is only *PR* and speculation on physically disabled and nothing more.

2. Брендінг і *піар* стають важливими елементами реклами нерухомості. — Branding and *PR* have become important tools for real estate marketing.
3. Я хочу сказати, що мене не цікавить політика, пропаганда або *чорний піар.* — I just want to say, I don't care about politics, electioneering or *black PR.*
4. По-перше, зараз однозначно не варто *піарити* себе і наполягати на власних ініціативах. — First, you clearly should not *PR* yourself and insist on your own initiatives.
5. Із героїв нації журналісти поступово перетворилися *на піарників*, або на начальників, або на шоу-менів. — Journalists, who used to be regarded as national heroes, have turned into *PR men* or bosses, or showmen.
6. PRs are designed to give a business a good reputation with the public. — Мета *піару* – зробити фірму популярною для публіки.
7. They neglected their *PR.* — Вони не переймалися *піаром.*
8. Universities offer courses in *PR.* — В університетах викладається курс *піару.*
9. Corporate advertising is basic tool of *PRs.* — Соціальна реклама є одним із засобів *піару*.
10. The task facing the Committee in its efforts *to improve PRs* was a technical one and not a political one. — Завдання *піару* , що поставлене перед комітетом, має технічний, а не політичний характер.
11. As many other bookmakers Coral tries to maintain *good public relations* by negotiating various sponsorship programmes. — Так само як і інші відомі букмекерські контори, Корал намагається *підтримати піар* серед гравців за допомогою укладання різноманітних спонсорських контрактів.

Вправа 6. *Перекладіть:*

1. Саме це має казати гарний *піарник.*
2. Йому не потрібен цей *чорний піар.*
3. Знаєте, це не тільки *чорний піар.*
4. It's good, especially if you work in *PRs.*
5. Remember, impressions are everything, and interviews can *maintain good public relations.*
6. Companies are also launching (розпочинають) *PRs campaigns* to improve their image.
7. This ensures (забезпечує) transparency (прозорість) and *maintain good public relations* of the government.

реальний, реально – real:
real:

- ***Дійсний, не удаваний, реальний, реально наявний:*** *real events – реальні події, real life – дійсність, to constitute a real danger – становити реальну небезпеку, реальна загроза – real threat, реальний інтерес – real interest);*
- ***Фактичний, доступний****: real wages – реальна заробітна платня, real income – реальні витрати, в реальному вираженні – in real terms, в реальному часі – in real time, здійснюваний в реальному часі – real-time.*

Англійське слово **real** також має значення, не властиві українському слову **реальный**:

- ***справжній, натуральний*** *(real coffee – натуральна кава, real silk – натуральний шовк, real and paper flowers – живі і паперові квіти);*
- ***щирий, справжній*** *(real friend – справжній / щирий друг, the real reason – справжня причина);*
- ***справжній, лютий*** *(a real nuisance – справжні муки, a real nonsense – маячня);*
- ***непідробний, щирий*** *(to feel a real grief – щиро засмучуватись);*
- ***простий, щирий*** *(she is such a real person – вона анітрохи не прикидається).*

реальний:

- *здійснюваний, можливий –* ***realizable, practicable, workable, feasible, possible****: реальний план – realizable, practicable, workable, feasible plan.*
- *враховуючи реальність –* ***realistic, practical****: реальна політика – realistic, practical politics.*

Вправа 7. *Порівняйте оригінал і переклад речень, в яких значення слів real і реальний збігаються:*

1. Проте *реальний ефект* доведеться оцінювати самостійно .	Therefore, the *real / actual effect* needs to be investigated by oneself.
2. Визначити *реальний попит* можливо тільки після випуску продукції.	The *real/actual demand* will only be determined after the full launch of the production.
3. Все це забезпечить *реальне зростання* регіональної економіки.	All this will ensure a *real growth* of the regional economy.
4. Ця пропозиція висувалась і раніше, проте, *реального* прогресу в цьому напрямі ще не досягнуто.	The suggestion has been made before, but *real* progress in this direction is yet to be forthcoming.
5. That is a *real threat* worth fighting for.	Це – *реальна загроза*, якій потрібно гідно протистояти.
6. Real wages doubled in just thirty-two years.	*Реальна зарабітна платня* подвоїлась всього за 32 роки.
7. He has gone to great lengths to hide his *real income*.	Він попався на прихованні своїх *реальних доходів.*
8. She wanted me to feel what she felt *in real time*.	Вона бажала, щоб я відчував те ж саме, що й вона в реальному часі.

9. Їй важко повертатися в *реальний* світ.	How hard it is to come back to *the real* world.
10. Ми сподіваємось, що в цій важливій справі буде забезпечено *реальний* прогрес.	We believe that *real* progress can be achieved in this area too.
11. Це *реальний* внесок у нашу незалежність.	This is a *real* contribution into our independence.

Вправа 8. *Виправте перекладні речення там, де це необхідно:*

1. Зроби *реальний план* ліквідації заборгованості якнайшвидше.	Create a *real plan* to get out of debt as fast as possible.
2. This is a *real* oasis, not a mirage	Це *реальний* оазис, а не міраж.
3. These things are *real* and no fancies.	Всі ці речі не уявні, а існують *реально.*
4. You wouldn't find such a character in *real life*.	*У реальному житті* такі типи не зустрічаються.
5. He is a *real* man.	Він *реальна* людина.
6. There is no *real* doubt about it.	В цьому *реально* ніхто не сумнівався.
7. No one knows *real* coffee like the Italians.	Італійці, на відміну від інших, розуміються на *натуральній* каві.
8. But only time will tell if this person is a *real friend*.	Тільки час допоможе зрозуміти чи є ця людина вашим *реальним другом.*
9. That's the *real reason* why these people see ghosts.	Це і є *реальною причиною*, через яку ці люди бачать привиди.
10. False alarms can be a *real nuisance*, not to mention frightening.	Хибні тривоги можуть бути *реальними муками*, не кажучи вже про викликані ними страхи.
11. That sounds wonderful – *real nonsense*.	Звучить дивно – *реальна маячня* .
12. However for this businessman this is *a real nonsense*: Forbes magazine estimated his annual income at $4.6 billion.	Втім, для цього бізнесмена це *реальні дурниці*: журнал Форбс підрахував, що його прибуток складає 4,6 мільярди доларів.

Вправа 9. *Перекладіть:*

1. This is a *real threat* to the oil-producing countries.
2. That in turn would mean increases in *real wages.*
3. Only in this case it is possible to get *real income.*
4. Потрібні лише любов, цілеспрямованість (motivation) і *реальний план.*

5. Необхідно терміново розробити *реальний план* дій для прийняття рішення.
6. The interpreter works in *real time.*
7. The characters in the play seem quite *real.*
8. This is a *real* diamond.
9. He has a *real* interest in art.
10. They haven't had *real* coffee since the war.
11. But you must be my first *real friend.*
12. This is a *real reason* to take into consideration.
13. Bedbugs (клопи) can be a *real nuisance* because of their persistence (живучість).

4. **Схожі за формою англійські і українські слова зовсім не мають спільного значення**:

Expertise – експертиза:

expertise – ***володіння проблемою, високий експертний рівень, досвід, компетентність, ерудиція в якій-небудь галузі***.

експертиза:

- *Вивчення експертами* – ***expert examination / analyses / assessment*** (*експертиза проєкту – project appraisal, проводити експертизу – to make an examination, проходити експертизу – to undergo an examination by experts, результати експертизи – results of examination)*. У випадках, коли українською слово *експертиза* вживається у множині, краще його перекладати як ***tests, studies***;
- *комісія експертів* – ***commission of experts*** (*висновки експертизи – opinion / decision of a commission of experts)*.

Вправа 10. *Виправте перекладні речення там, де це необхідно:*

1. Найближчим часом буде призначено більш як 30 різноманітних *експертиз.*
2. Our experience and *expertise* will guide you to get your project done.
3. Those delegations reported that they were willing to share their experience and *expertise* with other developing countries.
4. During the project each person was responsible for their *areas of expertise.*
5. A company can offer a much higher *level of expertise* in web design.
6. Метою *експертизи* є з'ясування конкретних потреб пацієнта.

We will shortly be proceeding with over thirty *expertises.*
Наш досвід і *експертиза* поможуть вам *зреалізувати* свій проєкт.
Ці делегації виявили готовність поділитися своїм досвідом і *експертизою* з іншими країнами, що розвиваються.
У ході проєкту кожна людина відповідала за свою *експертизу.*
Компанія може надати більш високу *експертизу* в галузі веб-дизайну.
The purpose of *the expertise* is to find out patient's specific needs.

7. Для забезпечення ефективності досліджень, вченим запропоновано проводити *експертизу* за *актуальною* для кожного роботодавця темою.
8. Пізніше вона повідомила журналістів про те, що не буде *проходити експертизу*.
9. Воно забере 30 хвилин, а *результати експертизи* можна отримати одразу.
10. Вони намагалися змінити *результати експертизи* за допомогою хабара.

To ensure the efficiency of the research, the scientists proposed *to make / conduct / carry out* an *expertise* on the *actual* topic of each employer.
She later told the reporters she wouldn't *undergo the expertise.*

It takes 30 minutes, and the *results of the expertise* can be obtained immediately.
They tried to alter *the expertise results* by cheating.

Вправа 11. *Перекладіть:*

1. We have the *expertise* to deal with this issue.
2. I'm trying to provide the same service in my *areas of expertise.*
3. Therefore, it is very important for us to increase *the level of expertise.*
4. Формальна *екпертиза проводиться* протягом місяця.
5. Для аналізу трьох варіантів було проведено екологічну *експертизу.*
6. У 2020 році было проведено історико-культурну *експертизу проєкту.*
7. Проте, ніхто не буде *проводити експертизу.*
8. У її програмі є пропозиції, що мають *пройти експертизу.*
9. Усі *результати експертизи* використані в підсумковому дослідженні.

advocate – **адвокат:**

advocate – *захисник, заступник, активіст і людина, яка палко захищає яку-небудь позицію.*

адвокат – *trial lawyer*.

пафос / патетичний – pathos / pathetic*:*

pathos (рідко зустрічається в текстах)**:**

- ***піднесення, підйом, ентузіазм,***
- ***страждання, чутливість, здатність викликати жалість***.

pathetic (більш частотний):

- ***зворушливий, жалісний*** *(in a pathetic voice – жалісним голосом, pathetic sight – зворушливе / жалюгідне видовище, pathetic creature – жалюгідне / нещасне створіння, pathetic fate – зла доля, pathetic face / eyes – трагічне обличчя, очі);*
- **жалюгідний, безнадійний** *(pathetic attempts – жалюгідні спроби).*

Вправа 12. *Виправте перекладні речення, уникаючи буквалізмів:*

1. A lady sang a sentimental ballad, and it made one or two of us weep – it was so *pathetic*.	Одна дама заспівала іспанською зворушливу баладу, і деякі з нас навіть заплакати – це було так *патетично.*
2. It is amusing and *pathetic* to observe this tendency in ourselves.	Цікаво і *патетично* спостерігати цю тенденцію в нас самих.
3. And I don't want to look at your *pathetic* face either.	І на твою *патетичну* пику дивитися не хочу.
4. I can't see your sad, *pathetic face* right now, but I bet it's crying.	Я не бачу твого сумного, *патетичного* обличчя, але переконаний, що зараз ти плачеш.
5. Your attempts to hinder my work are *pathetic*.	Твої спроби зашкодити мені – *патетичні*.
6. Their parting was *pathetic.*	Їх розставання було дуже *патетичним.*

Вправа 13. *Перекладіть:*

1. A lost child is *pathetic.*
2. My place isn't disgusting and *pathetic.*
3. Here's the really *pathetic* part of this story starts.
4. Get this *pathetic,* ignorant insect out of my sight.
5. It was a *pathetic sight* of men with a past but without a future.
6. And in this I am all – good intentions and *pathetic attempts* to save face when it comes to business.

пафос:

- *емоційність, схвильованість –* ***emotion, excitement;***
- *піднесення –* ***inspiration, enthusiasm;***
- *награність, зайва драматичність –* ***theatrics, affectedness;***
- *джерело піднесення –* ***source of inspiration, creative impulse*** *(пафос нашої епохи – creative impulse of our time);*
- *ідея, задум –* ***idea of, spirit of, message of*** *(пафос книги – the message of the book).*

патетичний:

- ***passionate, emotional*** (позитивно)
- ***overemotional, pompous, dramatic*** (негативно).

Вправа 14. *Виправте перекладні речення, уникаючи буквалізмів:*

1. Таким був критичний *пафос* цієї книги.	That was the critical *pathos* of this book.
2. Героїчний *пафос* і надзвичайна щирість цих віршів говорять самі за себе.	The heroic *pathos* and the remarkable sincerity of these poems speak for themselves.
3. Довгоочікувана зустріч матері і сина була зорганізована місцевою пресою з *пафосом* і юрбою репортерів.	The long-awaited union of mother and son had been organized by local press with *pathos* and a crowd of reporters.
4. Його творчість просякнута *пафосом* боротьби проти сучасного світу.	His works are full of the *pathos* of struggle against today's world.
5. Саме ідея любові складає *пафос* шекспірівської драми «Ромео і Джульетта».	It is the idea of love that gives Shakespear's "Romeo and Juliet" its pathos.
6. Це був *патетичний* текст, що нагадував за стилем експресіонізм.	It was a *pathetic* text that links up to expressionism.

Вправа 15*. Вивчіть нижченаведені висловлювання:*

to address a letter to smb	*надіслати листа*
to address a warning to somebody	*надіслати попередження*
He addressed himself to the chairman.	*Він звернувся до начальника*
to address a meeting	*виступати з промовою на зборах / звернутись до присутніх*
to address oneself to smth	*братись за щось*
agony of despair	*муки відчаю*
in an agony of suspense	*потерпаючи від невідомості*
extravagant tastes and habits	*звички, що потребують великих витрат*
extravagance of time	*марнувати час*
liberal in praise	*щедрий на похвали*
to be a liberal giver	*щедро давати, дарувати, жертвувати*
liberal helping	*велика порція*
liberal gift	*щедрий / багатий подарунок*
liberal table	*багатий стіл / щира гостинність*
liberal education	*гуманітарна освіта / всезагальна освіта*
liberal arts	*гуманітарні науки, в Америці – загальноосвітні предмети*
the Liberal government	*уряд лібералів*
liberal interpretation / translation	*вільне тлумачення / переклад*
social order/system	*суспільний лад*
social unit	*осередок суспільства*
bad social behaviour	*антигромадська поведінка*
social standards	*норми громадського життя*
social drinking	*выпивка в компанії / дружня пиятика*

social visit	*дружній візит, відвідати знайомих*
social character	*товариська людина*
social reporter	*репортер світської хроніки*
a column of social gossip	*відділ світських новин*
social plants	*рослини, що ростуть групами*
social insects	*соціальні комахи*
раціональна технологія	*efficient technology*
раціональне рішення	*reasonable / appropriate solution*
раціональне використання	*sustainable / efficient use*
раціональна (економічна) політика	*sound economic policy*
раціональне управління	*good governance / sustainable management*
раціональне харчування	*balanced diet / good nutrition*
do good PR for one's own town	*рекламувати / пропагувати своє місто*
to improve one's PR	*налагодити стосунки з публікою / з виборцями / пресою тощо*
to maintain good PR	*підтримувати репутацію*
PR officer	*співробітник рекламної агенції, агент з реклами, представник (кінозірки тощо)*
real events	*реальні події*
real life	*дійсність*
to constitute a real danger	*становити реальну небезпеку*
реальна загроза	*real threat*
реальний інтерес	*real interest*
real wages	*реальна заробітна платня*
real income	*реальні доходи*
у реальному вираженні	*in real terms*
у реальному часі	*in real time*
здійснюваний в реальному часі	*real-time*
реальний план	*realizable, practicable, workable, feasible plan*
реальна політика	*realistic, practical politics*
real coffee	*справжня кава*
real silk	*натуральний шовк*
real and paper flowers	*живі і паперові квіти*
real friend	*справжній / щирий друг*
the real reason	*справжня / реальна причина*
a real nuisance	*пекельна мука*
a real nonsense	*маячня*
to feel a real grief	*щиро засмутитися*
she is such a real person	*вона анітрохи не прикидається*
вивчення експертами	*expert examination / analyses / assessment*
експертиза проєкту	*project appraisal*
проводити експертизу	*to make an examination*
проходити експертизу	*to undergo an examination by experts*
результати експертизи	*results of examination*

комісія експертів	*commission of experts*
висновки експертизи	*opinion / decision of a commission of experts*
in a pathetic voice	*жалісним голосом*
pathetic sight	*зворушливе / жалюгідне видовище*
pathetic creature	*жалюгідне / нещасне створіння*
pathetic fate	*зла доля*
pathetic face/eyes	*трагічне обличчя, очі*
pathetic attempts	*жалюгідні спроби*
пафос нашої епохи	*creative impulse of our time*
пафос книги	*the message of the book*

ТЕМА 4

Лексичні буквалізми

Лексичні буквалізми є результатом перекладу слова або словосполучення за їх складовими, або заміни контекстуального значення слова основним. Відповідно, ми поділяємо усі лексичні буквалізми на три умовні підтипи: **ідіоматичні / фразеологічні, семантичні і сполучні**.

Ідіоматичні / фразеологічні буквалізми

Такі буквалізми є помилкою перекладача в результаті дослівної передачі компонентів ідіоми / фразеологізму без урахування їх семантичної спаяності, неподільності та монолітності, наприклад:

Вибитись з рук *(to get out of hand)*	***Відбитися* від рук** (але: знесилитись).
Золотий ювілей *(golden jubilee)*	***П'ятдесятирічний* ювілей** (але: золоте весілля).
Інша сторона медалі *(the other side of the coin)*	***Зворотний бік*** медалі (але: з іншого боку проблеми)
Зробив послугу *(to do a favor)*	***Стати** в* нагоді
Бути в халепі *(to be in a jam)*	***Скочити*** в халепу

Сполучні буквалізми

У цих випадках помилкою перекладача, обумовленою інтерферуючим впливом української мови, є порушення норм лексичної сполучуваності мови перекладу під впливом вихідної мови, наприклад:

Натуральний газ *(natural gas)*	***Природний*** газ
Громадський сад *(public garden)*	***Міський*** сад
Він *здобув знаменитість (He became famous)*	Він ***став знаменитим*** *(відомим)*
Не відповідає *стереотипу про* англійців…	*Не* відповідає ***стереотипу*** англійців…

Семантичні буквалізми

Семантичний буквалізм – це помилка перекладача , яка виникає в результаті застосування в перекладі найбільш відомого значення оригінального слова замість контекстуального. Так, наприклад, у деяких перекладах впадає в око буквалістичний переклад слова *напрямок* в таких словосполученнях як *напрямок роботи, напрямок досліджень, напрямок співробітництва. Directions* в усіх випадках – переклад невдалий. Краще вживати *aspects of work, avenues of research, areas of cooperation.*

to encourage:

An enlarged NATO will encourage the reforms under way in Central Europe. – Розширення НАТО буде ***сприяти /стимулювати*** *реформи в Центральній Європі.*

The strategy in Poland for Philip Morris is to encourage customers to buy more expensive American brands. – Стратегія компанії направлена на те, щоб ***долучити*** *покупців до більш дорогих американських цигарок.*

I encourage you to see this play. – Я ***раджу*** *тобі подивитися цю п'єсу.*

I gave him all the information but I didn't encourage him one way or another. – Я про все йому розповів, але не намагався якось ***вплинути*** *на його рішення.*

to encourage :

- ***сприяти;***
- ***підбадьорювати, заохочувати, надавати мужності, надії, запалювати, надихати*** (*to be encouraged by smb's example – надихнутись чиїмсь прикладом*);
- ***підбурювати, потурати*** (*to encourage people to hostility – підбурювати населення до ворожих дій*).

to discourage:

- ***переконувати*** *(to discourage government from large-scale borrowing – переконувати уряд в недоцільності великих запозичень;*
- ***не радять, не бажають*** *(I discourage him from going there – Я наполегливо не радив йому ходити туди);*
- ***засмучувати, бентежити, позбавляти мужності;***
- ***розхолоджувати, відбивати бажання, відмовляти;***
- ***заважати, перешкоджати*** (*to discourage smb's attempts – не заохочувати / не підтримувати чиїсь зусилля).*

ПРАКТИКУМ 4
Лексичні буквалізми

Вправа 1. *Перекладіть, уникаючи буквалізмів:*

to get out of hand
golden jubilee
the other side of the coin
to do a favor
to be in a jam
natural gas
public garden
He became famous
напрямок роботи
напрямок досліджень
напрямок співробітництва
I encourage you to see this play.
I gave him all the information but I didn't encourage him one way or another.
to be encouraged by smb's example
to encourage people to hostility
to discourage government from large-scale borrowing
I discourage him from going there.
Many Italian parents discourage their children from working while at university.
to discourage smb's attempts

Вправа 2*. Виправте перекладні речення, уникаючи буквалізмів за необхідності:*

1. Lydia *encourages* people to reexamine their mindset.	Лідія *заохочує* людей передивитись своє ставлення до цього питання.
2. That *encourages* cheating and corruption – and is bad for long-term competitiveness.	Це *заохочує* обман і корупцію і дуже погано для конкуренції в довгостроковій перспективі.
3. Tax rates were reduced to attract and *encourage* investment.	Для залучення і *заохочення* інвестицій були зменшені ставки податків.
4. Leaflets and public lectures must not *encourage* violence.	Листівки і публічні лекції не мають *заохочувати* насильство.
5. His failures *discouraged* him.	Невдачі *знеохотили* його.
6. It might *discourage* her from collecting souvenirs.	Це може *відбити у неї бажання* збирати сувеніри.
7. Copyright laws can potentially *encourage* and *discourage* creativity.	Закони про авторське право можуть потенційно *заохочувати і відбивати бажання* творчості.

8. Such sensations may ultimately *discourage* you from eating.	Такі відчуття можуть зрештою *відбити бажання* їсти.

Вправа 3. *Перекладіть, уникаючи буквалізмів:*

1. Let's *encourage* these industries instead of punish them.
2. However, we would *encourage* you to experiment.
3. The purpose was to *encourage* people to make healthier lifestyle choices.
4. There is someone at work that *encourages* my development.
5. The Committee *encourages* the administration to take further efforts.
6. He *discouraged* them from going there.
7. Never let anyone *discourage* you from doing what you love.
8. At the same time high cost of internet services simply *discourage*s users.

ТЕМА 5
Стилістичні буквалізми

Стилістичні буквалізми – це результат впливу однієї мови на іншу, що тягне за собою порушення стилістичних норм мови перекладу, наприклад:

*Присутність смерті **живо** відчувається*	*Присутність смерті відчувається **дуже гостро** (сильно).*
*У результаті повені 5 людей загинуло і 150 **залишились без житла.***	*У результаті повені 5 людей загинуло і 150 **залишились без даху над головою.***

Порушення стилістичних норм нерідко пов'язано з різноманітними параметрами як от:

1. Відмінності у відносній частотності певної одиниці;
2. ігнорування ступеня стертості образу, що лежить в основі метафори;
3. розбіжності в стилістичній тональності текстів вихідної мови і мови перекладу;
4. стилістичні невідповідності між словами різних мов або в межах одного перекладного тексту;
5. відмінності в оцінній конотації;
6. кострубаті, заплутані або незрозумілі фрази.

1 **Відмінності у відносній частотності одиниць мови оригіналу та перекладу**.

Іноді, перекладаючи ту чи іншу одиницю на іншу мову, перекладач знаходить у мові перекладу одиницю, яка точно передає те саме значення, але значно рідше використовується в межах певного функціонального стилю. Так, наприклад, в українському газетно-публіцистичному стилі широко розповсюдженні словосполучення з іменниками **кола** – *офіційні кола, ділові кола, правлячі кола*. Ці словосполучення зазвичай передаються англійськими словосполученнями з **circles.** Проте це слово вживається в англійській мові значно рідше і тому досвідчений перекладач вибирає його контекстуальні варіанти:

у певних колах – in certain quarters,
наукові кола – the scientific community,
широкі кола – broad sections,
офіційні кола – official circles / opinion,
ділові кола – business sectors / communities / businessmen,
правлячі кола – ruling groups.

Українське слово **забезпечити** часто використовується в газетно-публіцистичних текстах (*забезпечити високі темпи зростання, забезпечити перехід до ринкової економіки, забезпечити високий життєвий рівень, забезпечити гідними зарплатами* тощо), а його англійський еквівалент **to ensure** такої частотності не має, наприклад:

*Наша мета – **забезпечення** справедливості і міцного миру на Близькому Сході.*	*Our goal is a just and lasting peace in the Middle East.*
*В усіх сферах діяльності, пов'язаних із ризиком для життя та здоров'я, головним є **забезпечення** людей.*	*In all spheres involving risk to people's lives and health, security is the main concern.*

*...**правове забезпечення** подальшого проведення податкової реформи;*	***legal ground-work** for the continuation of tax reforms;*
***інформаційне забезпечення** реформ*	***information support** for reforms;*
***фінансове забезпечення** передвиборчої кампанії*	***financing** the election campaign;*
***механізм забезпечення** інтересів інвесторів*	***a mechanism for protecting / safeguarding** the interests of investors;*
*Важливість зазначеного об'єкта для **забезпечення інтересів** держави у сфері національної безпеки.*	*The importance of this facility for state's national **security interests**.*
*Уряд має намір працювати разом із нашими партнерами для **забезпечення** цій системи більшої стабільності, міцності та безпеки.*	*The government intends to work together with its partners **to make** this system more stable, durable and secure*

У технічних текстах, де слово **забезпечити**, як правило, не втратило змістовності, для його перекладу вживається багато варіантів, наприклад:

***Забезпечувати** захист від корозії*	***to afford/provide** protection against corrosion;*
Забезпечувати надійність системи	***to assure the system's reliability;***
*Керамічні структури з**абезпечують**ь механічну жорсткість.*	*Ceramic structures **make for** mechanical ruggedness.*

2. **Ігнорування ступеня стертості образу, що лежить в основі метафори**:

*Психіка людини перебуває в **лещатах** протиріч бажаного і дійсного.*	*The man's mentality is **in the grip of** the contradictions of the desired and real.*
*Він був немов **у лещатах** чогось.*	*It was like he **was in the grip of** something.*
*Саме тут ми маємо відчинити двері розвитку багатьох держав, які опинилися **у лещатах** злиднів.*	*It is here that we must open the door to development for many nations **trapped in** poverty.*
*Ми також маємо надавати безпосередню допомогу нашим громадянам, які ще **перебувають у лещатах** злиднів.*	*We must also provide assistance to those of our citizens who are still **trapped in** poverty.*

3. **Відмінності у стилістичній тональності текстів** вихідною мовою та мовою перекладу. Так, наприклад, як відомо, український газетно-публіцистичний текст нерідко відрізняється від англійського більшою піднесеністю та патетичністю, більшою насиченістю книжкової лексики.

4. **Стилістичні невідповідності між словами різних мов або в межах одного перекладного тексту** (льотчики вели *повітряний* бій і відчували себе *землепрохідниками*) або ж слова оригіналу та перекладу можуть належати до різних функціональних стилів або стилів мови.

5. **Відмінності в оцінній конотації**.

Так, пара слів **авантюра** і **adventure** є хибними друзями перекладача. Українське слово означає який-небудь ***безпринципний, фатальний, сумнівний вчинок, розрахований на випадковий успіх***, тобто має явно виражене ***негативне*** забарвлення. Англійське слово має значення, близьке до українського, але це значення – одне з останніх, таких, що швидко застаріють. До речі ця пара слів вважаються ХДП ще й через те, що англійське **adventure** у своєму головному значенні – не зовсім те ж саме, що наше слово **пригода**. Воно ширше, охоплює все, що можна вважати захоплюючим, цікавим:

*Peace is an excellent **adventure.** In the absence of war, a generation finds its place in the world.*	*Мир – це зовсім **не нудно**. Нове покоління шукає своє місце у світі без воєн.*

Одночасно слово **авантюризм** може перекладатися англійським словом **adventurism** – значення цих слів збігаються. А українське слово **авантюра** можна перекласти за допомогою слова **reckless**: *Це була **авантюра** – It was a **reckless / crazy scheme / attempt**.*

6. **Кострубаті, заплутані або незрозумілі фрази** (за влучним висловом Н. Галь «туманне багатослів'я»):

Основна мета винайдення машинного перекладу полягала у з'ясуванні можливості перекладати за допомогою штучного інтелекту.	*Людина винайшла машинний переклад насамперед для того, щоб з'ясувати можливість перекладу за допомогою штучного інтелекту*
Це стало однією з головних обставин, що сприяла скороченню випадків захворювань на СНІД.	*Саме через це і скоротилися захворювання на СНІД.*

ПРАКТИКУМ 5
Стилістичні буквалізми

1. Відмінності у відносної частотності одиниць оригіналу та перекладу.

кола:

- у *певних колах* – ***in certain quarters;***
- *наукові кола* – ***academia, the scientific community;***
- *широкі кола* – ***broad section;***
- *широкі кола громадськості* – ***general public/ broad sections of the public / the public at large;***
- *офіційні кола* – ***official circles/ opinion;***
- *ділові кола* – ***business sectors/communities/businessmen;***
- *правлячі кола* – ***ruling groups.***

Вправа 1. *Перекладіть:*

1. Наразі промислові і *наукові кола* в усьому світі надають великого значення використанню блокчейнів.
2. Все це дуже здивувало наукові *кола*.
3. Німецькі *ділові кола* розглядають континент як перспективний ринок збуту.
4. Проте цьому протидіють британські *правлячі кола.*
5. Тому російські *правлячі кола* мають перестати мріяти стати рівноправним партнером Заходу.
6. До залучення в *академічні кола* вона працювала в медичній промисловості.
7. Їх також підтримували ті банківські і *промислові кола*, які побоювались західної конкуренції.
8. Україна також закликає *промислові кола* прийняти глобальний кодекс поведінки.
9. Він здобуде популярність *в певних колах.*
10. Мета цієї книги – ознайомити *широкі кола* читачів з мистецтвом.
11. Проте зараз *офіційні кола* США краще поінформовані про події, що відбуваються.

Українське слово **забезпечити** часто перекладають дієсловом **to ensure**.

При цьому не береться до уваги, що в українській та російській мовах дієслово **забезпечити** переважно вживається в газетно-публіцистичних текстах (*забезпечити високі темпи*

зростання, забезпечити перехід до ринкової економіки, забезпечити високий життєвий рівень, забезпечити гідну зарплатню тощо), а його англійський еквівалент **to ensure** не має такої частотності, що потрібно враховувати при перекладі і вживати такі англійські варіанти як: to ***guarantee, to secure, to assure , to meet*** *(забезпечити потреби в сировині – to meet the requirement in raw material).*

Вправа 2. *Порівняйте оригінал і переклад, звертаючи увагу на переклад дієслова забезпечити:*

1. Нерухомість може *забезпечити* джерело постійного грошового потоку.	Real estate can *provide* a source of consistent cash flow.
2. Наразі необхідно *забезпечити* повну реалізацію програм.	It is now important to *ensure* the full implementation of programmes.
3. Ми намагаємось *убезпечити* його проживання.	We try to *provide security o*f his residemce.
4. Поліція готова *убезпечити* решту ділянок.	The police are ready *to provide security* in the remaining districts.
5. Наша нагальна мета – *забезпечити* захист наших морських територій.	Our short-term goal is *to protect* our marine spaces.
6. Такий проект може *забезпечити захист* від шторму.	A project of this kind could *provide protection* against storm.
7. На сьогодні наше завдання *забезпечення темпів зростання*.	Today we face the task of *guaranteeing the growth rate.*
8. Щоб забезпечити темпи зростання, ми маємо тримати низьке податкове навантаження.	To *sustain economic growth* we need to keep taxes low.
9. Головне завдання на зараз – *забезпечити перехід* до миру і безпеки.	The major challenge now is *to manage the transition* to peace and security.
10. Така організація має *забезпечити перехід* до ринкової економіки.	This organization was designed *to make the transition* to market economy.
11. Ці аспекти дозволяють нам *забезпечити високий рівень* якості.	These aspects allow us *to maintain a very high level* of quality.
12. Нам було важливо *забезпечити високий рівень* захисту.	It was important for us *to ensure a high level* of security.

забезпечення:

• ***to make*** *(забезпечення цієї системи більшою стабільністю, міцністю і безпекою –to make this system more stable, durable and secure);*

• ***guaranteeing, securing*** *(забезпечення миру і безпеки – safeguarding of peace and security);*

• ***support, provisions, security*** *(матеріальне забезпечення – financial support, соціальне забезпечення – social security, матеріально-технічне забезпечення – logistics).*

• *інформаційне забезпечення – press coverage, support (інформаційне забезпечення реформ – information support for reforms);*

• *правове забезпечення подальшого проведення податкової реформи – legal ground-work for the continuation of tax reforms;*

• *фінансове забезпечення передвибочої кампанії – financing the election campaign;*

• *засоби забезпечення зовнішньої політики – main foreign police tools;*

• *механізм забезпечення інтересів інвесторів – a mechanism for protecting / safeguarding the interests of investors;*

• *важливість зазначеного об'єкту для забезпечення інтересів держави у сфері національної безпеки. – The importance of this facility for state's national security interests.*

Вправа 3. *Порівняйте оригінал і переклад речень:*

1. Врегулювання конфлікту стане внеском у *забезпечення миру і безпеки* в регіоні.	A solution to the conflict would be a contribution *to peace and security* in the region.
2. Було змінено структуру сухопутних підрозділів і *матеріальне забезпечення* військовослужбовців.	The structure of ground units and *the financial support* of the military were changed.
3. Це підірвало б *правове забезпечення* міжнародної торгової системи.	It would undermine *the legal security* of the international trading system.
4. Виконання цих завдань необхідно для *забезпечення інтересів держави з метою національної безпеки*.	Achieving these goals is necessary for *state's national security interests.*
5. Наші військово-морські сили надто нечисленні для *забезпечення інтересів держави у* світі.	Our navy is too small to *manage our interests* across the globe.

Вправа 4*. Перекладіть:*

1. Загострилась (to become more acute) проблема *забезпечення* дітей сучасними підручниками.
2. Законодавство (legislation) також може відігравати значну роль у *забезпеченні прав* іноземних туристів.
3. Другим завданням є *забезпечення миру і безпеки*.
4. Право на *соціальне забезпечення* стало історичною перемогою громадських рухів у всьому світі
5. Серія публікацій була присвячена *фінансовому забезпеченню* передвиборчої кампанії.
6. У цьому полягає *механізм забезпечення інтересів* інвесторів

виступати за / проти (вживається надто часто):

- *come out for / against;*
- *support smth* (виступати за);
- *oppose smth, to speak out against* (виступати проти);
- *to take up the cause of smb, to stand up for smb* (виступати на захист кого-небудь);
- *to advocate smth* (виступати на захист чогось);
- *to appeal to* (виступати на заклик);
- *to protest* (виступати з протестом);

- *we would like smth to, we favor, we insist that.*

Вправа 5. *Перекладіть:*

1. Зараз вчені починають *виступати за* багатогранний (multifaceted) підхід.
2. Ми завжди *виступали за* світове врегулювання конфліктів.
3. Я буду *виступати проти* усіх видів дискримінації.
4. Опозиція може *виступати проти* кандидата, висунутого парламентською більшістю.
5. Потрібно *виступати проти* воєнних конфліктів.
6. Ми будемо *виступати на захист* гідності (dignity) та істини.
7. Він *виступає із закликом* до ООН розробити (to draft) глобальну конвенцію боротьби з тероризмом.
8. Краще промовчати, ніж *виступати з критикою*.
9. Уряд Українb цього разу вирішив не *виступати з протестом*.
10. Настав час діяти, а не просто *виступати с протестами*.

завдання:

- ***goal,***
- ***objective,***
- ***challenge,***
- ***problem,***
- ***task.***
- *вирішити завдання – to accomplish the task / to solve the problem,*
- *вирішувати завдання – to address.*

Вправа 6. *Перекладіть:*

1. Перед правлячими *колами* стоїть нагальне *завдання* – захищати права людини від глобального тероризму.
2. Ми *вирішуємо* складні *завдання* перехідного періоду (transition).
3. Перше *завдання* – переглянути фактор часу.
4. Визначені нові *завдання* освіти.
5. Наше *головне завдання* – консолідація усіх сил в країні.
6. Головне *завдання* сьогодні – забезпечення стабільної роботи економіки країни.
7. Ми намагаємось вирішити це складне завдання.
8. Ми просто не зможемо *вирішувати* нові *завдання*, користуючись старим мисленням.
9. Багато компаній як і раніше намагаються *вирішувати* нові *завдання* старими методами.
10. Ми впевнено дивимось у майбутнє і готові вирішувати нові *завдання*.

Перспектива – *prospect, outlook* *(*дуже широко вживається в періодиці, мовленні політиків і дипломатів).

У перспективі – over / in the long term, ultimately.

Перспективний – ***promising, prospective, long-term*** (*перспективний план – long-term plan, перспективний молодий вчений – promising young scientist).*

Проспект – ***avenue***.

Вправа 7. *Виправте перекладені речення:*

1. Тісні економічні зв'язки України з Європою відкрили б *перспективу* створення величезного ринкового простору.	Close economic ties between Ukraine and Europe would open up the *perspective* for creating a vast market.
2. Нова система влади має бути вибудувана не під одну людину, а розрахована на велику *перспективу*.	The new system of government should be built for the *perspective* rather than serving the interests of one person.
3. У розрахунку *на перспективу* такі заяви державних лідерів важливі.	In the *perspective* such statements of government leaders are of great importance.

4. Мабуть, *у перспективі*, переклад буде здійснюватися за допомогою штучного інтелекту.	Apparently, *in the perspective,* translation will be carried out by the AI.
5. Можливо, з'явиться *перспективне* джерело прибутку.	Perhaps a new *perspective* source of income will appear.
6. Було визначено п'ять *перспективних* досліджень ішемічної хвороби серця.	Five *perspective* studies on heart disease were identified.
7. Серед *перспективних напрямів* подальшого співробітництва співрозмовники назвали сфери економіки та освіти.	Among *the perspective areas* of further cooperation, the parties identified economy and education.

Вправа 8. *Перекладіть, уникаючи буквалізмів:*

1. Це дуже *перспективний напрям* для нашого співробітництва.
2. *У перспективі* такий закон знадобиться.
3. На думку вчених, глобальна катастрофа достатньо реальна *перспектива*.
4. Ми розуміємо, що така *перспектива* вас не задовольняє.
5. Нас не дуже тішать *перспективи* наступного десятиліття.
6. Ці *актуальні* контакти *в перспективі* мають стати підґрунтям для *забезпечення* мирних переговорів.
7. Головний герой *серіалу* – молода і дуже *перспективна* людина
8. Майже 60 % території країни є *перспективними* для *забезпечення* видобутку нафти і газу.

Відповідний:

- ***relevant, appropriate;***
- ***proper, appropriate, suitable, relevant*** *(*у значенні *придатний для даного випадку);*
- ***respective*** *(*у значенні *співвідносний із згаданим вище);*
- *у відповідному порядку – in due order.*

Відповідати:

- ***to be consistent with***
- ***to correspond to,***
- ***to conform to,***
- ***to be in keeping with,***
- ***to comply with.***

- *відповідати дійсності – to correspond to the facts, to be true;*
- *відповідати умовам – to meet / fit the situation;*
- *відповідати меті – to answer the purpose;*
- *відповідати вимогам – to meet / satisfy the requirements;*
- *відповідати очікуванням – to meet the expectations / to live up to expectations;*
- *не відповідає зразку –untrue to type;*
- *інформація, що не відповідає дійсності – untrue information.*

Відповідно:

- ***on the subject,***
- ***in this matter,***
- ***to that effect***
- *діяти відповідно – to act accordingly*

Вправа 9.*Виправте перекладні речення,уникаючи буквалізмів:*

1. Проте сьогодні *відповідні* засоби контролю доступні міжнародній спільноті.	But today *corresponding* means of control are available to the international community.
2. Користуючись *відповідними* словами, можна змінити розум людини.	By the use of the *corresponding* words, it is possible to transform the entire mind of the individual.
3. Необхідний *відповідний контроль* за поширенням ліків.	There should be *corresponding supervision* of the distribution of the medicines.
4. Адміністрація залишає за собою право видаляти інформацію, що *не відповідає дійсності.*	The Administration reserves the right to remove any *inappropriate* information.
5. Закони мають бути оприлюднені *у відповідному порядку*	The laws have to be published *in corresponding order.*
6. Про статус поданої заяви можна дізнатися у *відповідному розділі*.	The status of the submitted application can be found in *the corresponding section.*
7. Культура спілкування на роботі має *відповідати вимогам* загальнолюдської етики.	Culture of communication at work must *correspond* to universal ethics.
8. Ми прагнемо бути кращими і завжди *відповідати вимогам і очікуванням* наших клієнтів.	We strive to be the best and always *correspond to requirements and expectations* of our clients.
9. Такі компанії опікуються своєю репутацією і намагаються повністю *відповідати вимогам* покупців.	Such companies value their reputation and try to *correspond to the requirements* of the buyers.
10. Запакований органічний продукт має *відповідати стандартам* сертифікаційної агенції.	Packaged organic product must *correspond to standards* of the certification agency.
11. Побачимо, наскільки він *відповідатиме очікуванням* користувачів.	Let's see if it can *correspond to* the expectations of the users.
12. Але не всі очікування на практиці можуть *відповідати дійсності*.	But not always the expectations in practice can *correspond to reality*.

Вправа 10. *Перекладіть:*

1. Більш детально ми поговоримо про це у *відповідному* місці.
2. Це питання розглядатиметься *у відповідному порядку*.
3. Таким є вільний вибір, тому потрібно дозволити всім *діяти відповідним чином*.
4. За *відповідний* документ проголосувала більшість депутатів.
5. Окрім спеціалізованих фірм цим займаються *відповідні* служби банків.
6. Студенти мають показати *відповідні навички* користування комп'ютером.
7. Заявки, що *не відповідають зразку,* не реєструються.
8. Багатьом доведеться об'єднатися, щоб *відповідати* новим *вимогам.*
9. Це дозволяє нам *відповідати* високим стандартам.
10. Паперовий варіант має повністю *відповідати* електронному.
11. Установа (the establishment) має *відповідати вимогам* ліцензійної агенції.
12. Відтепер усі програми коледжів та вишів мають *відповідати очікуванням* роботодавців.
13. Питання, чи буде вона *відповідати очікуванням.*
14. Дивно, але ці обіцянки можуть *не відповідати дійсності*.

to involve:

- ***включати, припускати****;*
- ***тягнути за собою, викликати (наслідки), приводити / призводити*** *(до чогось);*
- ***втягувати, вплутувати*** *(to involve a nation in war – втягти країну у війну, to involve smb in debt – змусити когось заборгувати);*
- ***торкатися / зачіпати*** *(to involve smb's rights – зачіпати чиїсь права);*
- ***залучити до участі / долучити*** *(workmen involved in building a house – робітники, зайняті на будівництві);*
- ***поглиблювати, занурюватись*** *(у щось),****бути захопленим*** *(чимось або кимось);*
- ***огортати, покривати, обволікати****.*

Вправа 11*. Порівняйте оригінал і переклад, вкажіть значення перекладних варіантів:*

1. Holidays *involve* expenses.	Свята *пов'язані з* витратами.
2. It *involves* trouble.	Це *тягне за собою* неприємності.
3. They *involved* the teenager in a crime.	Вони *втягли* цього підлітка у злочин.
4. We are all *involved*, whether we like it or not.	Це *стосується* нас усіх, подобається це нам чи ні.
5. She was *involved in* working out a puzzle.	Вона *занурилась* у вирішення головоломки.
6. She *became involved* with a married man.	Вона *захопилась* одруженим чоловіком.
7. Clouds *involved* the mountain top.	Хмари *огорнули* верхівку гори.
8. Which of the two federal interests *involved* was paramount?	Який з двох інтересів федеральної влади важливіший?

Вправа 12. *Перекладіть:*

1. There is smth for everyone *involved*.
2. The study *involved* only 12 children.
3. But like all solutions, this one *involves* compromises.
4. Other causes too are obvious, which may *involve* us in war.
5. Citizens can also vote and get *involved* politically.
6. We invite all of our supporters to be *involved in* this work.

Вправа 13. Вивчіть досліджувані висловлювання:

у певних колах	*in certain quarters*
наукові кола	*academia,the scientific community*
широкі кола	*broad sections*
широкі кола громадськості	*general public/ broad sections of the public / the public at large*
офіційні кола	*official circles / opinion*
ділові кола	*business sectors / communities / businessmen*
правлячі кола	*ruling groups*
забезпечення миру і безпеки	*safeguarding of peace and security*
матеріальне забезпечення	*financial support*
соціальне забезпечення	*social security*
матеріально-технічне забезпечення	*logistics*
інформаційне забезпечення	*press coverage, support*
інформаційне забезпечення реформ	*information support for reforms*
правове забезпечення подальшого	*legal ground-work for the continuation of tax*

проведення податкової реформи	*reforms*
фінансове забезпечення передвиборчої кампанії	*financing the election campaign*
засоби забезпечення зовнішньої політики	*main foreign police tools*
механізм забезпечення интересів інвесторів	*a mechanism for protecting / safeguarding the interests of investors*
Важливість зазначеного об'єкта для забезпечення інтересів держави у сфері національної безпеки.	*The importance of this facility for state's national security interests.*
не відповідає зразку	*untrue to type*
інформація, що не відповідає дійсності	*untrue information*
діяти відповідно	*to act accordingly*
у відповідному порядку	*in due order*
відповідати дійсності	*to correspond to the facts, to be true*
відповідати обстановці	*to meet/fit the situation*
відповідати меті	*to answer the purpose*
відповідати вимогам	*to meet/satisfy the requirements*
відповідати очікуванням	*to meet the expectations / to live up to expectations*
to involve a nation in war	*втягнути країну у війну*
to involve smb in debt	*змусити когось заборгувати*
to involve smb's rights	*зачіпати чиїсь права*
workmen involved in building a house	*робітники, зайняті на будівництві*

ТЕМА 6

Граматичні буквалізми

При перекладі найбільш відчутно даються ознаки розбіжності граматичної будови мов, зумовлені закономірностями їх розвитку. Це призводить до граматичних буквалізмів – збереженню граматичних структур або форм оригіналу в перекладному тексті, наприклад:

*Цей роман **залишається улюбленим** для людей **різного віку** і з насолодою **читається ними** (пасив).*	*Цей роман і зараз полюбляють люди різного віку і з насолодою його читають.*
*Вони беруть активну участь у **процесі розвитку руху за збереження** навколишнього середовища (віддієслівні іменники).*	*Вони активно беруть участь / борються за збереження навколишнього середовища.*

До граматичних буквалізмів належать, зокрема, наявність категорії *артиклю* та різниця між означеним та неозначеним артиклем. Сюди ж можна віднести і різницю в *граматичному роді* іменників. Це також і пристрасть до *інфінітиву* з усіх дієслівних форм, витіснення активних зворотів *пасивними*, безліч підрядних речень, які вдвічі важчі й неприродні в розмовному мовленні, засилля віддієслівних іменників тощо. У багатьох випадках краще **замінити іменник, особливо віддієслівний, дієсловом**:

Я чомусь відчув сильну самотність.	*Чомусь мені стало самотньо.*
По мірі наближення моменту зустрічі з нею.	*Чим менше часу залишалося до зустрічі з нею.*
Це може стати приводом для роздумів.	*Тут є над чим подумати.*
Послухайте мою пропозицію.	*Послухайте, що я пропоную.*
Це не сприяло викоріненню хвороби.	*Це не допомогло викорінити хворобу.*
Спогад був небажаним.	*Я не хотів згадувати.*
Ми утрималися від заяви про день старту.	*Ми не повідомляли про день старту.*
Він відчув сильне запаморочення.	*У нього сталося запаморочення.*
Навіть до власної доньки він відчував недовіру.	*Він не довіряв навіть власній доньці.*
Він відчув страх.	*Йому стало страшно / Він злякався.*
Думка справила на мене приголомшливе враження.	*Думка приголомшила мене.*
Ми зупинилися, щоб з'ясувати назву місць, де сталися напади на людей, та їх точні дати (про полювання на тигра-людожера).	*Ми зупинилися, щоб з'ясувати точно де і коли тигр нападав на людей.*

Ще одна помилка, що призводить до ГБ – перенесення в текст перекладу **дієприслівників і дієприкметників**. В англійському мовлені вони зустрічаються набагато частіше і звучать більш розмовно, ніж в українському. Живому, тим більше сучасному українському мовленню дієприслівники і дієприкметники не властиві, і дієприкметниковими

зворотами люди також говорять зрідка, хіба що в офіційних і урочистих випадках. Тому при перекладі дієприслівниками і дієприкметниками потрібно користуватися обережно.

І ніхто не побачив нас ***повернувшимися.***	*Ми не* ***повернемося*** */ Ніхто нас більше не побачить.*
Старий відчував себе ***зрадженим.***	*Старий відчув,* ***що його зрадили****.*
Він почувався ***переслідуваним****,* ***здійснювавшим*** *усі свої вчинки під впливом якоїсь фатальної пружини.*	*Йому ввижалося, ніби його* ***переслідують****, ніби він* ***діє*** *під тиском пружини.*

Дуже часто механічно переносять в текст перекладу слово ***it,*** передаючи його як *це*, і вказівні займенники ***this, that:***

На жаль, ***це*** *в кожному випадку пов'язане в великими витратами.*	*На жаль, кожного разу її забаганки вартували величезних коштів / обходились дуже дорого.*
Це *найбільша насолода в моєму житті– посидіти ось так на самоті*	*Люблю посидіти ось так на самоті / один.*

Буквального перекладу нерідко зазнають і англійські **присвійні займенники** *his* hand, *his* brow, *his* pocket etc : *він засунув свою руку в свою кишеню; він провів рукою по своєму волоссю; я покликав його у свою нову квартиру з його дружиною; до нього повернулась його колишня твердість духу; стули свою пащу.*

Майже завжди краще відсіяти **допоміжні дієслова** неминучі в англійській та інших мовах. Допоміжне дієслово з інфінітивом робить фразу важкою, громіздкою. Немає сенсу перекладати *зміг нарешті розгадати*, краще перекласти *міг чітко бачити*:

Я ***могла б бути готовою*** *до завтрашнього дня, якби* ***це було*** *потрібно.*	*Я* ***буду готова*** *хоч завтра, якщо треба.*

До граматичних буквалізмів ми відносимо і **синтаксичні**, коли сліпо копіюється структура речення оригіналу, не властива мові перекладу, наприклад:

Повінь змила 100 будинків.	*Через повінь зруйновано 100 будинків.*
Основна мета виходу в космос полягала у з'ясуванні можливості пересування за допомогою реактивного пристрою.	*Людина вийшла в космос насамперед для того, щоб з'ясувати, чи можна там пересуватися…*
Це було однією з основних причин, які сприяли збереженню місцевої фауни.	*Саме тому і збереглася фауна.*

Ілюстрацією буквалізмів на синтаксичному рівні є такі приклади:

«Скористайтеся своїм часом» – синтаксичний буквалізм оригінальної фрази «*Take your time»,* еквівалентна відповідність *«Не поспішайте»*.

«Ти остання людина у світі, яку я міг би обдурити», що відображає повністю емфатичну конструкцію англійської мови *«You are the last person in the world I could deceive»*, еквівалентна відповідність *«Тебе б я ніколи б не обдурив»*.

На рівні породження тексту помилка перекладача полягає у порушенні норм перекладної мови через незнання системних синтаксичних еквівалентів оригінальним фразам, у результаті виникають синтаксичні буквалізми.

Так, звороти на кшталт *«з усіх, кого я коли-небудь зустрічав, ти єдина, хто підкорив моє серце»* – класичний буквалізм. Це дуже звичайна канцелярсько-перекладна побудова, яка в'їдається у переклад. А чи не краще хоча б: *Багато жінок я зустрів на своєму шляху, але тільки ти одна-єдина, але тільки ти підкорила...*

Або:

«З усіх, хто живе в Англії, ця найбагатша людина того дня була найнещасніщою».	*Найбагатша людина в Англії, він був того дня і найнещаснішим.*
«Я був першим, хто це виявив».	*Я перший це відкрив.*

Іноді перекладач копіює синтаксичну структуру оригіналу, не враховуючи при цьому стилістичних норм мови перекладу. Відомо, наприклад, що мова англо-американської газетно-журнальної публіцистики характеризується значно більшою компресією, ніж мова української і російської преси. Однак ця обставина не завжди враховується перекладачами, які зберігають розгорнуту синтаксичну структуру оригіналу, яка потребує компресії при перекладі англійською мовою:

Згідно таблиці, складеної Організацією Об'єднаних націй, Швеція посідає перше місце у світі за рівнем життя.

Варіант перекладача: *According to a table drawn up by the UNO, Sweden ranks the first int the world in its living standards*.

Варіант правильний: *A table drawn up by the UNO shows Sweden as the world's first best-off nation.*

Слідуючи за колоною гвардійців, вона зайшла до палацу. – She followed a column of guards and entered the palace. В українському тексті дієприслівник та особова форма дієслова позначають дві тісно пов'язані одна з одною дії. Відповідно до англійської норми цього стилю та синтаксису потрібно обрати більш компресований варіант: *She followed a column of guards into the palace*. Тут дві дії зливаються в одну. Контекст висловлювання (наявність прийменника, що вказує напрямок руху) робить друге дієслово зайвим.

ТЕМА 7
Стратегії боротьби с перекладацьким буквалізмом

Отже, як же боротися з цим, мабуть, найнебезпечнішим ворогом перекладача? Арсенал засобів різноманітний та індивідуальний, наведемо деякі з них:

• Перекладачеві, особливо початківцю, дуже важливо навчитися аналізувати кожен свій крок, пояснювати свої дії та їхню причину.

• Читати іноземну літературу різних жанрів, читати та зіставляти дані двомовних словників, опановувати мову, навчитися мислити іншою мовою, щоб «перейти» в іншу мовну картину світу: *to drink till all is blue* – допитися до білої гарячки; *to drink like a fish* – пити як швець, *to drink till pink elephants* – допитися до білої гарячки/білочки.

• Знати особливості лексичної сполучуваності обох мов. У кожного слова своя лексико-фразеологічна сполучуваність. Вона національна в тому сенсі, що притаманна лише певному конкретному слову певної конкретної мови. Специфіка ця стає очевидною лише при зіставленні мов. Саме тому, вивчаючи іноземну мову, потрібно заучувати слова не окремо, за їх значеннями, а в природних, найбільш сталих комбінаціях, властивих певній мові.

• Вивчати літературу з теорії та практики перекладу, порівнювати оригінали та переклади колег по цеху.

• Розвивати навичку висловлювання (насамперед на матеріалі рідної мови) одного й того ж змісту в різних мовних формах за допомогою різних мовних засобів і граматичних структур, тобто навичка синонімічної гнучкості (*Joy is different for everyone – Щастя кожен розуміє по своєму. У кожного своє поняття щастя. Радість у кожного своя*).

• На початковому етапі діяльності не використовувати комп'ютерний переклад.

• Якщо переклад звучить неприродно, незграбно, штучно, корисно відкласти текст оригіналу убік і викласти зміст фрази іншою мовою чи перекласти фразу вголос, по пам'яті.

• Якщо обрана відповідність не «вкладається» в текст, суперечить іншим частинам тексту, порушує логічну послідовність викладу, слід шукати іншої, а не підганяти під неї всі інші.

• Якщо можна вирішити перекладацьку проблему просто, не шукати складних шляхів. Іноді й буквальний переклад є єдино вірним. Не намагайтеся обов'язково перефразувати, змінити, перебудувати.

• Опановуйте тонкощі рідної мови, читайте літературу різних жанрів.

• Виявляйте вдумливість, такт та сумлінність.

• Набирайтеся досвіду на практиці, набиваючи перекладацькі гулі, навчаючись на чужих та своїх власних помилках.

Результатом таких помилок є спотворення, неточності та неясності і обумовлені вони здебільшого:

• недостатнім знанням мови та культури оригіналу;

• недостатнім знанням предметної ситуації;

• небажанням чи невмінням вникнути в ідейний зміст твору, особливо індивідуального стилю автора;

• недостатнім володінням мовою перекладу;

• неуважним, зневажливим, нетактовним ставленням до тексту.

Помилки, викликані першими трьома причинами, зазвичай виникають на етапі розуміння, решта – на етапі перевираження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Безпалова К. В., Коваленко О. В. Інтерференція, буквалізм і буквальний переклад: визначення та розмежування. Abstracts of the II International Scientific and Practical Conference «Creation of new ideas of learning in modern conditions», September 25-27, 2023, Bordeaux, France. Pp. 193-195. https://eu-conf.com/events/creation-of-new-ideas-of-learning-in-modern-conditions/

2. Бучумаш А., Дерік І. Проблема неперекладності, шляхи її подолання у перекладі. Науковий вісник ПНПУ ім.. К.Д.Ушинського, 2022. №35. С.18 – 29.

3. Валігура О. Фонетична інтерференція в англійському мовленні українських білінгвів: монографія. Тернопіль, 2008. 292с.

4. Верба Л.Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов: Посібник. Вінниця: Нова книга, 2003. 160с.

5. Волошок І.Ю. Інтерференція та її типи на різних мовних рівнях. Педагогічні науки: збірник наук. праць, 2012. Вип. 62. С.81 – 85.

6. Галь Н. Слово живое и мертвое. М.: Издательский дом «София», 2003. 608 с.

7. Гринько О.С., Коваленко О.В. Чинники, що зумовлюють буквалізми. Сучасні виклики та актуальні проблеми науки, освіти, технологій і суспільства: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Ізмаїл, 6 жовтня 2023 р.): у 2 ч. Ізмаїл: ЦФЕНД, 2023. Ч. 1. С. 47 – 49. http://www.economics.in.ua

8. Дубенко О.Ю. Порівняльна стилістика англійської та української мов: Практикум. Вінниця: Нова Книга, 2011. 328с.

9. Єрьоменко С.В. Декомпресія тексту у процесі перекладу. Записки з романо-германської філології, 2016. Вип.1 (36). Одеса: КП ОМД. С. 33 – 38.

10. Карабан В.І., Мейс Дж. Translation from Ukrainian into English. Переклад з української мови на англійську. Вінниця: Нова Книга, 2003. 608 с. Режим доступу: http://194.44.152.155/elib/local/+sk666868.pdf.

11. Коваленко О.В., Чернова Ю.А. Типологія лексичних буквалізмів. Interdisciplinary research: scientific horizons and perspectives: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the VI International Scientific and Theoretical Conference, October 13, 2023. Vilnius, Republic of Lithuania. Pp. 46-49. https://doi.org/10.36074/scientia-13.10.2023

12. Коптілов В. Теорія і практика перекладу: Навчальний посібник. К.: Юніверс, 2002. 280 с. Режим доступу: https://archive.org/details/pereklad/Koptilov_Viktor_Teoriya_i_praktyka_perekladu2002

13. Корунець І.В. Порівняльна типологія англійської та української мов. Навчальний посібник. Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. 464 с. Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=JHLQCgAAQBAJ&printsec=copyright&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

14.Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). 5-е вид., випр. і доп. Вінниця: Нова Книга, 2017. 448 с.

15. Левіцький А.Е. Порівняльна граматика англійської та української мов. Київ: Київський університет, 2008. 264 с.

16. Максімов С.Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту для студентів факультету перекладачів. К.: Ленвіт, 2010. 175 с.

17. Матузкова О.П. Перекладацька хвороба буквалізму та як з нею боротися. *Записки з романо-германської філології.* Вип.18. Одеса: Фенікс, 2007. С. 80 –91.

18. Матузкова Е.П. Основные параметры предпереводческого анализа текста. *"Нова Філологія". Збірник наукових праць.* Запоріжжя: ЗНУ, 2009. №34. С. 294 – 299.

19. Матузкова О.П. Стратегії та аналіз в усному та письмовому перекладі: Метод.посібник / Матузкова О.П., Гринько О.С., Горбатюк Н.О. – Одеса: Букаєв В.В., 2020. – 67 с. (электроне видання). Режим доступу: http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/28579/1/horbatiuk_strategii.pdf

20. Матузкова О.П. Перекладаємо з української мови англійською професійно: Навчально-методичний посібник із курсу «Практика перекладу» / Матузкова О.П., Гринько О.С., Негру А.П. Одеса: Букаєв В.В., 2021. 160 с. Режим доступу: http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/30352.

21. Матузкова О.П. Переклад як професія: професійні компетентності, цінності, виклики: Метод. вказівки для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти / Матузкова О.П.. Безпалова К.В., Семьонова О.Ю. Одеса: Букаєв В.В., 2021. 31 с.

22. Матузкова О.П., Гринько О.С. Локалізація як актуальний напрямок навчання перекладачів у вищої школі. Conference Proceedings. XXV International Science Conference "Promising Ways of improving science and scientific solutions". June 26-28, 2023/ Warsaw, Poland. С. 162 – 165.

23. Матузкова О.П., Коваленко О.В. Інтерференція у перекладі. Conference Proceedings. The IV International science conference 'Science, people and the latest technologies" October 09 – 11, 2023. Sofia, Bulgaria. С.159 –161.

24. Партико З.В. Нормі редагування перекладів. Вісник книжкової палати, 2013. №7. С. 9 – 13.

25. Раєвська І.В., Коваленко О.В. Типологія етимологічних буквалізмів. Наукові тренди постіндустріального суспільства: матеріали ІІІ Міжнародної наукової конференції, м. Харків, 13 жовтня, 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2023. С. 90 – 92.
https://doi.org/10.36074/mcnd-13.10.2023

26. Рильський М. Мистецтво перекладу: Статті, виступи, нотатки. К.: Радянський письменник, 1975. 344 с.

27. Рибіна Н.В. Білінгвізм та інтерференція як тенденції мовного розвитку сучасного суспільства: проблеми та способи їх вирішення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2015. Т.1. №59. С.176 –178.

28. Ребрій О.В.Сучасні концепції творчості у перекладі. Х.: ХНУ імені В.Каразіна, 2012. 376 с. Режим доступу:
http://ekhnuir.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/8879/2/monograph-2012.pdf

29. Ролік А.В., Лєпухова Н.І., Блажко М.І. Буквалізми та інши перекладацькі помилки. *Література та культура Полісся*. №104. Серія «Філологічні науки». №19. С. 164.

30. Селіванова О.О. Проблема диференціації перекладацьких трансформацій. *Нова філологія*, 2012. №50. С. 201 – 208.

31. Скиба С.М., Чичкан О.с. Запобігання буквалізму при відтворенні комунікативного завдання заголовка інформаційного повідомлення у трансляті. *Вісник СумДУ*. № 11(95). 2006. Том 1. С.192 – 198.

32. Стріха М.В. Український художній переклад: Між літературою і націєтворенням. К.: Факт – Наш час, 2006. 344с.

33. Шаблій О.А. Міжмовна інтерференція як психолінгвістична універсалія. *Мовні та концептуальні картини світу:Зб.наук.праць.* Київ: Від. дім Дмитра Бураго, 2004. Вип.11. Кн.1. С. 371 – 375.

34. Швейцер А.Д. Буквальный перевод и интерференция. Перевод и коммуникация. М. ИЯзРАН, 1996. С. 22 – 35.

35. Чередниченко О. І. Про мову і переклад. К.: Либідь, 2007. 247 с.

36. Яровенко Л.С., Кирилова М.Д. До проблеми перекладацької інтерференції. Нова філологія. Запоріжжя:ЗНУ, 2010. Вип 41. С. 208 – 2013.

37. Bell R.T. Translation and translating. – Longman, 1997.

38. Duff A. Translation. Oxford University Press, 1996. 160 p.

39. Hatim B., Mason I. Discourse and the translator. Longman, 1997. 142 p.

40. Newmark P.A. A Textbook of Translation. Longman, 2006. 290 p.

41. Translation. History. Culture: a sourcebook / [translated and edited by] André Lefevere. General editors: Susan Bassnett and André Lefevere. London; New York: Routledge, 2003. 182 p.

ЗМІСТ

Передмова 3
Тема 1. Інтерференція і переклад 4
Практикум 1. Перекладацька інтерференція: іноземщина та канцелярит 5
Тема 2. Буквалізм і буквальний переклад: визначення та фактори появи 9
Практикум 2. Слова-паразити у перекладі 11
Тема 3. Типологія буквалізмів. Етимологічні буквалізми 15
Практикум 3.
Етимологічні буквалізми 3.1. 19
Етимологічні буквалізми 3.2 24
Етимологічні буквалізми 3.3 28
Тема 4. Лексичні буквалізми 40
Практикум 4. Лексичні буквалізми 42
Тема 5. Стилістичні буквалізми 44
Практикум 5. Стилістичні буквалізми 47
Тема 6. Граматичні буквалізми 57
Тема 7. Стратегії боротьби с перекладацьким буквалізмом 60
Список літератури 61

Навчальне видання

БУКВАЛІЗМИ В ПЕРЕКЛАДІ: СТРАТЕГІЇ ПОДАЛАННЯ

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

до практичних занять та самостійної роботи
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 035 Філологія спеціалізації 035.041 Германські
мови та літератури (переклад включно), перша – англійська,
Освітня програма "Переклад з англійської мови та другої
іноземної українською"

Укладачі
Матузкова Олена Прокопівна
Коваленко Ольга Володимирівна

В авторській редакції

Підп. до друку 15.02.2023. Формат 60х84/8
Ум.-друк. арк. 7.4. Наклад 20 пр.
Зам. № 1546.
Видавець Букаєв Вадим Вікторович
вул. Пантелеймонівська, 34, м. Одеса, 65012.
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 2783 від 02.03.2007 р.
Тел. 0949464393, 0487431393 e-mail: 7431393@gmail.com